



1-3-vuotiaiden lasten leikki

Kuinka kasvattaja tukee leikkiä päiväkodissa?

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
9.4.2009

Johanna Rätty

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaaliala	Sosionomi	
Tekijä/Tekijät		
Johanna Rätty		
Työn nimi		
1-3-vuotiaiden lasten leikki. Kuinka kasvattaja tukee leikkiä päiväkodissa?		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2009	38 + 1 liite
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyöni tutki 1-3-vuotiaiden lasten leikkiä ja leikin tukemisen keinoja päiväkodissa työskentelevän kasvattajan näkökulmasta. Tavoitteena oli saada tietoa lasten leikin kehityksestä, kasvattajien keinoista tukea lasten leikkiä päiväkodissa sekä saada tietoa siitä, miten kasvattajat ymmärtävät leikin merkityksen alle kolmevuotiaalle lapselle.</p> <p>Opinnäytetyöni on toteutettu kvalitatiivisin menetelmin. Opinnäytetyöni viitekehyksen kokosin alle kolmevuotiaiden kehitystä ja leikkiä käsittelevästä lähdekirjallisuudesta. Aineiston keräsin haastattelemalla kuutta päiväkodin työntekijää teemojen mukaan. Kaksi haastateltavista oli lastenhoitajia ja neljä heistä oli lastentarhanopettajia. Aineiston analysoin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Tulosten mukaan kasvattajat kokevat leikin tärkeäksi osaksi alle kolmevuotiaan lapsen kehitystä. Leikki kehittyy limittäisten vaiheiden kautta yksinleikistä rinnakkaisleikkiin ja yhteiseen leikkiin. Tulosten mukaan kasvattajat tukevat ja luovat leikin edellytyksiä monilla eri tavoilla. Kasvattajat suunnittelevat ja muokkaavat tiloja leikille sopiviksi ja valikoivat 1-3-vuotiaalle sopivia leikkivälineitä. Kasvattajan herkkyys havainnoida lasta ja aito läsnäolo tuo pienelle lapselle turvaa ja tukea leikkiin ja leikkitaitojen opettelemiseen. Kasvattajat tukevat leikin edellytyksiä mahdollistaen rauhallisen leikkiympäristön jakamalla lapsiryhmää.</p> <p>Tuloksista voidaan todeta, että kasvattajien keinot leikin tukemisessa vastaavat alan kirjallisuuden esittämiä ratkaisuja. Täten voidaan päätellä, että kasvattajat tuntevat leikin tukemista käsittelevää teoriaa ja osaavat soveltaa teoriaa käytäntöön.</p>		
Avainsanat		
varhaiskasvatus, leikki, päiväkot		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Johanna Rätty		
Title		
Play of 1-3-Year-Old Children. How Does the Educator Support Playing in Day Care?		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2009	38 + 1 appendix
<p>ABSTRACT</p> <p>My final project examined the play of children aged one to three and the methods used in day care to support children's playing, from the educator's point of view. The aim of this study was to gather information about the development of play and the educators' supporting methods and find out how the educators understood the significance of playing for children under three years old.</p> <p>My final project was carried out by using qualitative methods. The framework of the study was built on literature concerning the development and play of children aged one to three years. The data was collected by interviewing six day care workers according to themes. Two of the interviewees were children's nurses and four of them kindergarten teachers. The study material was analyzed by using content analysis.</p> <p>The results of the study showed that the educators felt that playing was an important part of the development of children under three years old. Playing developed through parallel stages from at first playing alone to side by side playing and finally to co-operative playing. According to my study results, educators supported and provided playing conditions in many different ways. Educators planned and modified the children's environment to be suitable for playing and they provided playing equipment suitable for children aged one to three. Educators' sensibility to observe children and their genuine presence brought safety to the little children's playing and supported the development of playing skills. Educators supported conditions of playing by providing a peaceful playing environment through dividing the children into groups.</p> <p>As a conclusion, it can be stated that the methods used by educators in their work correspond with the source material of the study. Therefore, it can be concluded from the results that the educators are acquainted with the theory of supporting play and can apply it in practise.</p>		
Keywords		
early childhood education, play, day care		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LEIKKI	2
2.1	Mitä leikki on?	2
2.2	Leikki päiväkodissa	2
2.3	Kasvattaja leikin tukijana	4
3	ALLE KOLMEVUOTIAAN LAPSEN KEHITYS	6
3.1	Yksi- ja kaksivuotiaan ominaispiirteitä	6
3.2	Yksi- ja kaksivuotiaan kehitys ja taidot	7
3.2.1	Motorinen kehitys	7
3.2.2	Psyykinen kehitys	9
3.3	Leikin kehittyminen	10
3.3.1	Yksivuotiaan leikki	12
3.3.2	Kaksivuotiaan leikki	13
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	14
5	MENETELMÄT JA TYÖTAVAT	15
5.1	Teemahaastattelu	15
5.2	Haastateltavat	16
5.3	Sisällön analyysi	17
6	TULOKSET	18
6.1	Alle 3-vuotiaan leikki ja leikin merkitys	18
6.2	Leikkivälineet ja tilojen muokkaaminen	19
6.3	Leikin rajaaminen ja leikkirauha	22
6.4	Kasvattajan läsnäolo	23
6.4.1	Kasvattajan ja lapsen välinen leikki	24
6.4.2	Lasten yhteisen leikin tukeminen	26
6.4.3	Konfliktitilanteisiin puuttuminen	27
6.4.4	Lapsen oman ohjautuvuuden tukeminen	29
6.4.5	Liikuntaleikkien tukeminen	30
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
8	POHDINTA	35

LÄHTEET

LIITTEET	Haastattelurunko
	Tutkimuslupahakemus

1 JOHDANTO

Leikki on olennainen osa lapsen elämää. Siksi päivähoidossa on mahdollistettava mahdollisimman hyvät leikin edellytykset. (Kalliala 2008: 39.) Suotuisat edellytykset leikille eivät synny itsestään, vaan kasvattajan on tietoisesti luotava niitä. Se vaatii kasvattajilta leikin merkityksen ymmärtämistä, leikin olemuksen ja kehitysvaiheiden tuntemista sekä taitoa organisoida ja ohjata leikkiä. (Mäntynen 1997: 59.) Jokaiselle lapsella on kyky leikkiä, mutta toiset tarvitsevat enemmän tukea leikkitaitoihinsa. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää aikuisen rooli on. (Kurvinen ym. 2006: 478.)

Opinnäytetyöni tutkii yksi - kolme -vuotiaiden lasten leikkiä ja leikin tukemisen keinoja päiväkodissa työskentelevän kasvattajan näkökulmasta. Tavoitteena on saada tietoa alle kolmevuotiaiden lasten leikin kehityksestä, kasvattajien keinoista tukea alle kolmevuotiaiden leikkiä päiväkodissa sekä tuoda esiin kasvattajien näkemyksiä leikin merkityksestä alle kolmevuotiaalle lapselle.

Opinnäytetyön lähdekirjallisuuteen perustuvassa teoriaosuudessa kerron leikistä ja leikin kehityksestä huomioiden alle kolmevuotiaat lapset. Olen toteuttanut opinnäytetyöni laadullisen tutkimuksen menetelmin, koska työn tarkoituksena on ollut esittää kasvattajien kokemuksia aiheesta. Aineiston olen kerännyt teemahaastatteluilla kuudelta päiväkodissa työskentelevältä kasvattajalta, joista osa on lastenhoitajia ja osa lastentarhanopettajia.

Haastatteluissa saamani aineiston analysoin tuloksiksi sisällön analyysin menetelmällä. Opinnäytetyöni kokoaa tietoa alle kolmevuotiaiden leikistä. Haastatteluilla keräämästäni aineistosta analysoidut tulokset mahdollistavat kasvattajien tiedon ja kokemusten esille tulemisen ja leviämisen laajempaan käyttöön. Opinnäytetyöstäni on hyötyä päiväkotien kasvattajille, varhaiskasvatusta opiskeleville ja muille alle kolmevuotiaiden lasten leikistä ja leikin tukemisesta kiinnostuneille.

2 LEIKKI

2.1 Mitä leikki on?

Leikki voi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Kaiken toiminnan, jossa luovuus ja mielikuvitus ovat läsnä ja joka tuottaa mielihyvää, voi ajatella olevan leikkiä. Leikin ja luovan toiminnan raja on häilyvä varsinkin pienten lasten toiminnassa. Leikissä ei välttämättä ole kyse tietynlaisesta toiminnasta, vaan asenteesta, jonka mukaan toimitaan. Leikki on suhtautumistapa todellisuuteen: siinä voidaan tehdä mahdottomia asioita ja muuttaa todellisuutta. (Kurvinen ym. 2006: 473-474.)

Leikki kuuluu lapselle ominaiseen tapaan toimia ja ajatella. Leikkiessään lapsi oppii uutta, vaikka lapsi leikkiikin leikin itsensä vuoksi, eikä oppiakseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 20.) Leikki vaikuttaa lapsen kehityksen eri osa-alueisiin: sekä fyysiseen, psykologiseen että sosiaaliseen kehitykseen (Kahri 2001: 18). Leikissä on eri kaksi linjaa: toinen liittyy ihmisympäristön hallintaan, toinen teknisten taitojen hallintaan. Ensimmäisessä luodaan suhteita lähiympäristöön sekä opitaan ihmiselämään liittyviä tavoitteita ja pyrkimyksiä, kuten sosiaalisia taitoja sekä toisiin ihmisiin liittyviä tavoitteita ja moraalialia. Teknisten taitojen hallintaa liittyy esineellisen ympäristön hallitseminen. Leikkiessään lapsi oppii tarttumaan esineisiin ja käsittelemään niitä. (Helenius – Karila – Munter – Mäntynen – Siren-Tiusanen 2001: 133.)

Leikki on tärkeää lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, koska leikissä lapsi voi itselleen luonnollisella tavalla ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan. Leikki kehittää myös pettymyksen sietokykyä sekä opettaa lasta ennakoimaan tilanteita ja tekemään havaintoja, mikä lisää myös lapsen turvallisuuden tunnetta. (Kahri 2001: 11, 18-19.) Leikin havainnoiminen antaa lapsesta paljon tietoa. Leikki tarjoaa havainnointikentän motoriselle kehitykselle, aisteille, puheelle ja kielenkäytölle, mielikuvitukselle ja lapsen sosiaalisille suhteille. Muun kehityksen ongelmat vaikuttavat leikkiin, mutta myös näkyvät leikissä. (Heinämäki 2000: 42-43.)

2.2 Leikki päiväkodissa

Päiväkodissa leikitään joka päivä. Päiväkotiympäristö luo edellytyksiä lapsen leikille, mutta tuo myös rajoituksia. (Kalliala 2008: 40, 231.)

Päiväkotipäivät rakentuvat säännöllisestä päivärytmistä, jossa toistuvat tietyt tapahtumat. Päivärytmi voi olla esimerkiksi seuraavanlainen. Lapsia alkaa saapua päiväkotiin ennen aamukahdeksaa. Silloin lapsella on aikaa leikkiä itsenäisesti. Aamukahdeksalta syödään aamupala, jonka jälkeen päiväkodissa järjestetään ohjattu tuokio, esimerkiksi laulua tai liikuntaa. Ennen lounasta lapsen osallistuvat leikkeihin ja liikkumiseen ulkona. Puoli yhdentoista ja kahden välillä syödään lounas, valmistaudutaan päivälevolle ja nukutaan päiväunet. Kahden jälkeen lapset nousevat unilta, pukevat ja syövät välipalan sekä leikkivät rauhallisia leikkejä. Kello kolmesta viiteen lapset ulkoilevat ja heidät haetaan kotiin päiväkodin pihalta. Hoitopäivää rytmittävät ateriat, ulkoilut ja päiväunet. Pukeminen ja sen itsenäinen harjoittelu ja vessassa käynti vie paljon aikaa päivästä. (Helenius ym. 2001: 7-76.) Sisällä tapahtuva leikkiaika sijoittuu siirtymätilanteiden väliin tai ohjattuun tuokioon. Ulkona tapahtuvalle lapsen leikille on varattu enemmän aikaa.

Alle kolmevuotiaiden päiväkotipäivästä suuri osa kuuluu perushoitotilanteissa. Niissä kasvattaja voi huomioida leikinomaisuuden. Leikin hyödyntäminen toimii myös apuna perushoitotilanteiden sujumisessa. (Helenius ym. 2001: 142-143.)

Kun lapsi alkaa leikkiä yhteistä leikkiä, päiväkodissa on tarjolla tovereita leikkiin (Heinämäki 2000: 17-18). Vertaisryhmällä on suuri merkitys leikin kulkuun (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 20). Vertaisryhmän vertaisilla tarkoitetaan toistensa kanssa suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa ja kognitiivisessa kehityksessä olevia lapsia. Vertaiset ovat myös iältään melko homogeenisiä, joskaan vertaisten ei välttämättä tarvitse olla samanikäisiä. (Salmivalli 2005: 15.)

Suuressa lapsiryhmässä on se hyöty, että siellä lapselle on tarjolle vertaisryhmä, mutta vaarana on, että lasta ja lapsen leikkiä ei voida huomioida yksilöllisesti suuressa lapsiryhmässä (Kalliala 2008: 40, 231). Aikuisten ja lasten suhdeluku päiväkodissa on määriteltä. Alle kolmevuotiaiden ryhmässä lapsia saa olla neljä yhtä aikuista kohden. Laki ei kuitenkaan estä lisäämään ryhmään lisää aikuisia ja lapsia, jos lasten ja aikuisten välinen suhdeluku on kohdallaan. Suurissa ryhmissä sekä lapset että aikuiset rasittuvat. (Kalliala 2008: 268.) Tällä on merkitystä varmasti myös leikin edellytyksiin päiväkodissa.

2.3 Kasvattaja leikin tukijana

Kasvattaja voi vaikuttaa leikin edellytyksiin mahdollistamalla riittävästi aikaa leikille, jakamalla ryhmän sopivan kokoiseksi, valitsemalla lapsille sopivia leikkivälineitä sekä ohjaamalla leikkiä välillisesti ja välittömästi (Mäntynen 1997: 76). Leikin tukeminen vaatii kasvattajalta lasten havainnointia, leikkitilanteiden erittelyä ja leikin merkityksen ymmärtämistä. Leikkiä tulee eritellä myös oppimisen näkökulmasta. Vaikka kasvattajan tulee usein ohjata leikkiä, on lasten saatava myös vapautta leikilleen. Leikkiympäristön tietoinen muokkaaminen on olennainen osa varhaiskasvatusta. Siinä huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, leikin kehitysvaiheet ja leikkikulttuuri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22.)

Tilojen käyttöä suunnitellessa on huomioitava eri-ikäisten lasten tarpeet ja erilaisten leikin muotojen vaatimukset. Kasvattajan on huomioitava, millaisia välineitä ryhmässä on tarjolla. (Helenius ym. 2001: 146.) Aikuinen voi vaikuttaa leikkiin muokkaamalla leikkinurkkausta. Esineet innostavat lasta monipuolistamaan leikkiä ja sen juonta. Lasta voi ohjata rajaamaan leikkitilansa esimerkiksi matolla tai tuoleilla. Tämä auttaa muun muassa lasta erottamaan leikin todellisuudesta ja leikki pysyy paremmin koossa. (Helenius ym. 2001: 138-140.) Kasvattajalla tulee olla taitoa lukea oppimisympäristöä, jotta sen puutteet pystytään tunnistamaan. Kasvattaja voi pohtia, mikä kiinnittää ympäristössä lapsen huomion, miten esineympäristö houkuttelee lasta ja miten ympäristössä voi huomioida lapsen iän ja kehitystarpeet. (Kalliala 2008: 60.)

Kasvattajien suunnittelemat tekemiset tai tuotokset eivät ole aina paras tapa arvioida pienten lasten oppimista (Helenius ym. 2001: 79). Kasvattajan on muistettava, että leikkiä ei voi antaa ulkoa päin tuputtamalla, vaan leikki tapahtuu lapsen ehdoilla (Kahri 2001: 14, 15). Vaikka lapselle tuleekin suoda oma ohjautuvuus leikissä, tulee aikuisen puuttua lapsen tekemisiin silloin kun lapsi tarvitsee apua. Jos aikuinen kuitenkin puuttuu tilanteeseen liian helposti, ei lapsi saa kokemuksia itsenäisestä suoriutumisesta eikä hän voi silloin kartuttaa itseluottamustaan selviämällä tilanteista itse. (Helenius ym. 2001: 27.) Kasvattajan tulee varjella leikin vapaaehtoisuutta ja lisätä leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta, niin että lapsella säilyy leikin hallinta. Kasvattajan rooliin kuuluu myös lapsen ystävyyssuhteiden tukeminen sekä lapsen fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta huolehtiminen. (Kalliala 2008: 50.)

Ryhmän jakaminen on tärkeää leikkiympäristön organisoinnissa, sillä ryhmää jaettaessa huomioidaan samalla leikkiaika, välineet ja ohjaus (Helenius ym. 2001: 144). Lapsi kaipaa leikilleen aikuisen hyväksynnän. Siihen voi riittää esimerkiksi katsekontakti. Lapsi on tyytymätön, jos aikuinen ei kiinnitä huomiota leikkiin. (Heinämäki 2000: 18.) Ryhmän jakaminen takaa leikkirauhan ja aikuisen keskittymisen leikin ohjaamiseen. Jakoperusteena voi toimia muun muassa kehitystaso tai kaverisuhteet. Ryhmän jakaminen luo edellytyksiä suhteiden solmimiselle ja pienryhmän kommunikaatiolle. (Helenius ym. 2001: 143, 153.)

Marjatta Kalliala pohtii ja tutkii Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? -teoksessa aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta päiväkodissa. Teos keskittyy erityisesti alle kolmevuotiaisiin lapsiin. Se kuvaa hyvin sitä roolia, joka kasvattajan tulee ottaa lapsen leikkiä tukiessaan. Läheinen vuorovaikutus lapsen kanssa on tämän roolin keskeinen osa. Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus on jatkuvasti läsnä päiväkodissa. Kasvattajan rooli on erityisasemassa siitä huolimatta, että lapset yksilöinä ja vertaisryhmänä vaikuttavat päiväkodin ilmapiiriin. Kalliala pohtii varhaiskasvatussuunnitelman kuvaavan päiväkodissa tapahtuvan vuorovaikutuksen ihannetta abstraktisti. Konkreettisia esimerkkejä hyvistä käytännöistä on varhaiskasvatussuunnitelmassa niukasti. Kasvattajan pitää ratkaista itse, mihin vuorovaikutuksessa tulee käytännössä pyrkiä. Kiireeseen totuneessa päiväkotikulttuurissa on vaarana, että kasvattaja ei pyri riittävään vuorovaikutukseen lapsen kanssa silloinkaan, kun siihen on mahdollisuus. Vuorovaikutuksen niukkuutta voidaan alkaa pitää päiväkodissa luonnollisena. Vaikka leikkiä arvostetaan, pelkkä arvostus ei kehitä aikuisrooleja suhteessa leikkiin. Se, pitääkö leikkiin puuttua, näyttää jäävän ilman auktorisoitua vastausta. (Kalliala 2008: 11, 34, 39, 49.)

Pienten lasten pedagogiikan on oltava hienovireistä. Kasvattajan sensitiivisyys ja responsiivisyys sekä kyky löytää ja säilyttää tasapaino aktivoinnin ja leikin vapauden välillä on huomioitava lasten kanssa työskenneltäessä. Pedagoginen ote voi olla vuorovaikutuksessa läsnä monin tavoin. Huolenpitoa ja sitoutuneisuutta voi ilmaista eri keinoin ilmeillä, eleillä ja puheella. Hyvään ilmapiiriin vaaditaan päiväkodissa yhteistä aikuisroolinpohdintaa ja yhteisiä periaatteita. Luopuminen toisten aikuisten seurasta on askel päiväkodin leikkikulttuurin parantamiseksi. Pienten lasten kanssa työskentelevältä aikuiselta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa lapsen tunteita. Lapsen havainnointi koituu lapsen hyväksi ja tekee lapsen katselemisesta palkitsevaa myös kasvattajalle. Mitä parem-

min aikuinen ymmärtää lapsen pyrkimykset ja kiinnostuksen kohteet, sitä viisaammin hän voi suojella lapsen yksinleikkiä ja lasten välistä yhteistä leikkiä. Lapsen tarkoituksien ja tulkintojen tunnistaminen ohjaa aikuista interventaarioiden, kuten leikkiteemojen rikastuttamisen tai uusien leikkien suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Kalliala 2008: 30-31, 53, 58.)

Aikuisen pitkäkestoista ja tyydytystä tuottavalle leikin tukemiselle on kysyntää. Aikuisen ei voi liittyä jokaiseen leikkiin, mutta on tärkeää, että hän tunnistaa ne hetket jolloin mukaan menemällä voi konkreettisesti tukea lapsen leikkiä. (Kalliala 2008: 55, 204.)

3 ALLE KOLMEVUOTIAAN LAPSEN KEHITYS

3.1 Yksi- ja kaksivuotiaan ominaispiirteitä

Alle kolmevuotiaan kasvua leimaa nopea muutos. Ensimmäisinä vuosina tärkeitä kehitystehtäviä ovat itsenäisen säätelyn ja omatoimisuuden oppiminen sekä puheilmaisu ja kielen oppiminen. (Helenius ym. 2001: 15, 26.) Kolmena ensimmäisenä vuotena lapsen perusluottamus, itsekontrolli ja perusoppimismotivaatio syntyvät. Ne ovat tärkeitä emotionaalisia ja sosiaalisia tekijöitä oppimiselle. Yhdestä kolmeen -vuotiasta kutsutaan leikki-ikäiseksi, joka elää varhaista leikki-ikänsä. (Kurvinen ym. 2006: 133, 227.)

Lapsen energisyys ja kiinnostus ympäristöstä edellyttää, että lapsen perustarpeet on tyydytetty. Mielialat, virikkeiden vastaanottokyky ja aktiivisuus riippuvat suuresti siitä, onko ruokaa saatu ajallaan, onko lapsi nukkunut hyvin ja onko lapsi ulkoillut riittävästi ja saanut tätä myöten tarpeeksi liikuntaa. (Helenius ym. 2001: 25-28.)

Toista ja kolmatta ikävuottaan elävä lapsi nauttii mielikuvituksesta ja tarvitsee mahdollisuuksia kehittää kuvitteellisuutta. Vaihe on täynnä tutkimista, kyselyä ja yritystä löytää tapahtumien, esineiden ja asioiden merkitys. Väärä lapsen toimintaan puuttuminen voi vähentää lapsen tutkimisen, yrittämisen, erehtymisen ja hallinnan kokemuksia. Taaperoikäiset oppivat kanssakäymisessä ja esineiden käsittelyssä. Siisteyskasvatus on tässä iässä tärkeä asia. Taaperoikäiset jäljittelevät muita. Empatian tunteet alkavat muodostua, kun lapsi oppii, että muillakin on tunteita. Itsearvostuksen kehitykselle on tärkeää,

että lapsi saa kokemuksia siitä, että lasta itseään arvostetaan. Lapsi alkaa oppia sopivan ja sopimattoman käyttäytymisen rajoja. (Helenius ym. 2001: 25-30.)

Lapsen tunteet ovat herkästi viriäviä ja kokonaisvaltaisia. Lapsi on herkkä ulkoisille vaikutteille. Alle kolmevuotiaalle tapahtumien toistuvuus, samanlaisuus ja säännönmukaisuus ovat tärkeitä hallinnan tunteen kehittymisen ja turvallisuuden tunteen takia. Pieni lapsi elää tässä ja nyt, hänellä ei ole vielä keinoja tulevan hallitsemiseen. Alle kolmevuotias tarvitsee kasvattajaa jakamaan iloisia hetkiä tasapainottamaan räsittäviä kokemuksia. (Helenius ym. 2001: 27.) Alle kolmevuotias ei kykene ilmaisemaan sanallisesti tarpeitaan riittävästi, joten aikuisen on havainnoitava lapsen kokonaisilmaisua, ei pelkkää puhetta (Kurvinen ym. 2006: 227). Sensitiivinen aikuinen muokkaa lapsen tuntemuksia sanoiksi ennen kuin lapsi osaa itse ilmaista tuntemuksiaan. Lapsi osaa liittää puhetta kokemuksiinsa jo kauan ennen omaa puhetta. (Helenius ym. 2001: 27.)

3.2 Yksi- ja kaksivuotiaan kehitys ja taidot

Lapsen kehityksen osa-alueita ovat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kehitys. Eri kehityksen osa-alueet vaikuttavat toisiinsa, eikä niitä voi aina erottaa toisistaan. Fyysinen kehitys sisältää kasvun, aistitoiminnot ja kehonhallinnan. Psyykkiseen kehitykseen kuuluu muun muassa ajattelu, kieli ja minuuden kehitys. Sosiaaliseen kehitykseen kuuluu muun muassa vuorovaikutus ja yhteistoiminta. (Heinämäki 2000: 9.) Sosiaalisen kehityksen alle voi liittää empatian, moraalin ja leikin kehittymisen. Empatiakyky kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Empatia on kykyä ymmärtää muiden tunteita ja kykyä eläytyä niihin. Empatia on välttämätöntä, jotta yksilö kykenee toimimaan hyväksyttäväksi vuorovaikutustilanteissa. Moraali viittaa oikean ja väärän määrittelyyn toiminnan yhteydessä. (Kurvinen ym. 157-160.) Leikkiä käsittelen tarkemmin leikin kehittymistä kuvaavassa luvussa.

3.2.1 Motorinen kehitys

Lapsen varhaisessa kehityksessä motoriikalla on keskeinen osuus. Motoriikka kehittyy yleensä tietyssä järjestyksessä väljän aikataulun mukaan. (Korhonen 1996: 40.) Motorinen kehitys tarkoittaa liikkeiden kehitystä. Motoristen taitojen kehittymiseen vaikuttavat perimä, ympäristön virikkeet sekä lapsen persoonallisuus ja motivaatio taitojen kehittämiseen. Motorinen kehitys etenee kokonaisvaltaisista liikkeistä eli karkeamotoriikasta

eriytyneisiin liikkeisiin eli hienomotoriikkaan. Selkeyden vuoksi olen kuvannut lapsen motorista kehitystä tarkoilla ikärajoilla, vaikka todellisuudessa niin motorisessa, kuin muussakin kehityksessä lapset kehittyvät omaan tahtiinsa. (Kurvinen ym. 2006: 136-144.) Normaalin kehityksen puitteissa motorinen kehitys voi poiketa keskiarvoista yksi tai kaksikin vuotta (Korhonen 1996: 40).

Karkeamotoriikka on suurten lihasryhmien ja liikkumiseen tarvittavien lihastoimintojen koordinaatioita. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen lapsi osaa usein seistä ilman tukea, kävellä tuettuna ja ottaa vähitellen itse askelia. Lapsi osaa myös nousta seisomaan. Kävelemään oppimisen kanssa samaan aikaan sijoittuu syömään oppiminen itse ja riisumisen opettelu. (Kurvinen ym. 2006: 136-144.) Yksi ja puolivuotiaana lapsi osaa jo juosta, tosin haparoiden (Pihlaja –Prokkonen 1996: 224). Liikkuminen kiinnostaa lasta ja mahdollisuus kävellä itse avartaa lapsen maailmaa. Liikkumisen perustaitojen harjoittelu on vahvimmillaan leikki-ikässä, eli noin kaksivuotiaasta seitsemänvuotiaaseen. Karkeamotorisia taitoja ikätasoisesti kuvaa, että kaksivuotias osaa kävellä portaissa tasa-askelin. Lapsi osaa potkaista palloa ja pukea osan vaatteistaan. Kolmevuotias osaa hypätä tasa-jalkaa ja ajaa kolmipyöräistä. Vuoroaskelin liikkuminen portaissa onnistuu ja lapsi osaa napittaa itse paitansa. (Kurvinen ym. 2006: 136-144.)

Hienomotoriikka on pienten lihasten hallintaa (Kurvinen ym. 2006: 136-144). Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsen kyky tarttua esineisiin kehittyy nopeasti. Käden liikkeen kehitys tapahtuu yhteistyössä näkö- ja kosketusaistin kanssa. (Pihlaja – Prokkonen 1996: 224.) Hienomotoriikkaa testataan seuraamalla käden taitoja. Yksivuotias osaa juoda kupista ja taitojen kehittyessä lapsi osaa ohjata lusikan suuhunsa noin yksi ja puolivuotiaana. Tämän ikäinen osaa myös rakentaa pienen muutaman palikan korkuisen tornin ja käänellä kirjan sivuja. Kaksivuotias lapsi opettelee kynän käyttämistä pitäen kynää kämmenotteessa ja harjoittelee ympyrän piirtämistä. Lapsi voi vielä pitää kynää sekä vasemmassa että oikeassa kädessä. Kaksivuotias lapsi osaa rakentaa jo kuuden tai seitsemän palikan tornin. Kaksivuotiaan piirtämistä kutsutaan riimusteluksi. Sillä tarkoitetaan sitä, että piirtäminen on sattumanvaraista, eikä lapsi pyri kuvaamaan piirustuksessaan mitään. Lapsi nauttii jättämästään jäljestä sellaisenaan. Riimustelu kehittyy sattumien kautta kohti hallitummaksi piirtämiseksi, jossa on määrättyjä suuntia ja ympyräkuvio. (Kurvinen ym. 2006: 136-144.)

3.2.2 Psyykkinen kehitys

Piagetin ajattelussa leikki ja kielellinen kehitys ovat yhteydessä toisiinsa. Piaget on nimennyt ensimmäisen kehityskauden sensomotorisen älykkyyden kaudeksi. Se alkaa syntymästä ja jatkuu siihen asti kun kieli ilmaantuu. Kausi kestää suunnilleen kaksi ensimmäistä ikävuotta. Sensomotorista kautta seuraa esioperationaalinen vaihe, joka kestää noin kahdesta vuodesta seitsemään kahdeksaan vuoteen saakka. Siitä yhteentoista kahteentoista ikävuoteen saakka lapsi elää konkreettisten operaatioiden vaiheessa, jota seuraa kahdestatoista vuodesta eteenpäin muodollisten operaatioiden kausi. (Piaget: 102-107.) Kuvaan työssäni tarkemmin vain kahta ensimmäistä vaihetta, koska ne kuvaavat alle kolmevuotiaan lapsen psyykkistä kehitystä.

Sensomotorinen vaihe on ratkaiseva kaikkien tulevien kehitysvaiheiden kannalta. Ensimmäisen kahdentoista kuukauden aikana lapsi muodostaa kognitiiviset osarakenteet, jotka ovat lähtökohta myöhemmälle kehitykselle ja älylle. Ennen kieltä lapsi ilmentää älykkyyttään aisti-liike-yhteyksien avulla. Tämän vaiheen älykkyyttä kutsutaan sensomotoriseksi älykkyydeksi. Sen avulla lapsi jäsentää todellisuutta muodostamalla toimintaluokkia pysyvä esine, tila, aika ja syy-suhteet. (Piaget - Inhelder 1977: 13-14, 21-23.) Sensomotorinen kestää syntymästä noin toisen ikävuoden loppuun. Tätä vaihetta kuvaa se, että lapsella ei ole vielä sanoja käytössään ja hän ei ymmärrä symboleja. (Piaget 1988: 28-34.)

Kognitiiviset skeemat ovat aluksi keskittyneet lapsen omaan toimintaan ja johtavat vähitellen objektiivisen maailman muodostumiseen, jossa lapsi ei ole enää keskipisteenä. Niin kauan kun lapsi on tietämätön itsestään, lapsen tunteet keskittyvät omaan ruumiiseen ja sen toimintoihin. Lapsella on tila- ja aikakäsityksiä, mutta ne keskittyvät lapsen oman ruumiin tiloihin ja odottamiseen. (Piaget - Inhelder: 1977: 23, 29.) Kielen ja ajattelun alkaessa kehittyä, lapsi alkaa oppia olevansa erillinen muista elementeistä. Ensimmäisen elinvuoden lopulla lapsi ryhtyy etsimään sellaisiakin esineitä, jotka eivät ole havaittavissa. Sitä Piaget pitää todisteena aineelliseen ulkomaailmaan siirtymisen alkamisesta. Tällöin lapsi siirtyy minäkeskeisyydestä ympäröivään maailmaan. Toisena elinvuotenaan lapsi alkaa vähitellen ymmärtää esineiden välisiä syy-seuraussuhteita. (Piaget 1988: 27, 33-34.)

Esioperationaalinen vaihe merkitsee kielen ilmaantumista. Kielen ilmaantuminen muuttaa lapsen käyttäytymisen tunne-elämän ja älyn kannalta. Menneisyyden ja tulevaisuu-

den esittäminen tulee lapselle mahdolliseksi kielen avulla. Piaget tarkastelee kielen merkitystä esioperationaaliossa vaiheessa lapsen toiminnan sosiaalistumisen, ajattelun synnyn, intuition ja tunne-elämän kannalta. Sosiaalistuminen alkaa jo ennen kielen ilmaantumista matkimisena. Kieli mahdollistaa toisten kanssa puhumisen, mutta esioperationaaliossa vaiheessa puhuminen ei ole vielä varsinaista keskustelua ajatusten vaihtoiheen. Oppiessaan puhumaan lapsi puhuu paljon itsekseen. Leikit eivät vielä ole vastavuoioisia, mikä näkyy vaiheen lopullakin siten, että lapsi ei hallitse yhteisiä sääntöjä. (Piaget 1988: 37-42.)

Ajattelu ja sen kehitys näkyy lapsen leikissä. Lapsen leikki on esioperationaaliossa vaiheessa symbolista leikkiä, jota voi kutsua myös mielikuvitus- tai jäljittelyleikiksi. Näitä leikkejä ovat muun muassa nukkeleikit. Leikkiminen tyydyttää lapsen minää. Lapsi muuttaa leikkiessään todellisuutta toiveidensa mukaiseksi. Hän voi läpikäydä kokemuksia tapahtumia ja ratkaista niissä tapahtuvia asioita mielensä mukaan. Oppiessaan puhumaan lapsi kyselee jatkuvasti. Aluksi lapsi tiedustelee, missä jokin esine on tai mikä jokin esine on. Noin kolmevuotiaana lapsi alkaa esittää miksi -kysymyksiä. Lapsi elää intuitioiden varassa. Intuitiot eivät ole loogisia, koska niistä puuttuu palautettavuus. (Piaget 1988: 42-47, 51-61.)

3.3 Leikin kehittyminen

Ensimmäisenä elinvuotenaan välitön fyysinen kontakti kasvattajaan on lapselle tärkeää (Helenius – Savolainen 1996: 125). Lapsen leikin kehitys alkaa lapsen ja kasvattajan välisestä leikistä. Kasvattajan ja lapsen välisen leikin kulta-aikaa on vauvaikä, mutta vielä pitkään vauvaiän jälkeenkin lapsi nauttii leikkimisestä kasvattajan kanssa. Lapsen ja kasvattajan välinen leikki alkaa katseella ja fyysisellä kontaktilla. Leikissä lapsi saa kokemuksen vuorovaikutuksen perusteista. Leikkiminen antaa pohjan puheen ja säännönmukaisuuden oppimiselle. (Kurvinen ym. 2006: 160.)

Kiinnostus esineisiin alkaa kolmesta kuukaudesta eteenpäin. Kolmekuinen lapsi tutkii jo kehoaan ja tarttumisote alkaa kehittyä. Mielenkiinto esineitä kohtaan näkyy lapsen kurottaessa esineitä kohti. Esineistä kiinnostuminen ja esineitä kohti kurottaminen motivoi lasta myös liikkumaan ja kehittämään liikunnallisia taitojaan. Lapsi tutkii esineitä suuhun laittamalla sekä käsin. Erilaisilta tuntuvat materiaalit kiinnostavat lasta. (Kurvinen ym. 2006: 160-163.) Esineleikki edesauttaa esineiden hallintaa ja tutustumista esineiden käyttöön. Lapsi oppii myös ymmärtämään symbolifunktion, eli esineen ja sitä esittävän

sanan yhteenkuuluvuuden. Saatuaan riittävästi mallia kasvattajalta esineiden käsittelyn teknisessä osaamisessa, lapsi kokeilee ja alkaa käsitellä itsenäisesti esineitä. (Hakkarainen 1990: 137.) Lelujen merkitys on alle kolmevuotiaiden leikissä tärkeä, koska lapsi oppii sanastoa ja kielioppia niiden avulla. Kokemusten myötä esineisiin kohdistuvat toiminnot monimutkaistuvat. Lapsi alkaa ennakoida esineiden muotoa ja lapsen tarttumisote kehittyy hallittavaksi, mikä edesauttaa jatkossa esineiden tarkoituksenmukaista käyttöä. (Helenius 1993: 30, 137.) Lapsi toimii aluksi kaikkien esineiden kanssa samalla tavalla huolimatta niiden käyttötarkoituksesta. Lapsi ei tiedä miten ja mihin esineitä käytetään, ennen kuin on nähnyt niitä käytettävän. Siksi kasvattajan esimerkki on lapselle tärkeää. (Mäntynen 1997: 32-33; Helenius 1993: 32.)

Kun lapsi ymmärtää esineiden käyttötarkoituksia, hän leikkii itse kuvitelluissa tilanteissa. Leikkiä kutsutaan mielikuva- ja esinetoimintoleikiksi: lapsi juo maitoa mukista tai menee nukkumaan nukensänkyyn. Hiljalleen lapsi oppii korvaamaan leikeissään jonkin esineen toisella. Palikka voi olla auto tai toimia saippuana. Se on merkki lapsen kuvittelukyvyn kehittymisestä. Lopulta lapsi oppii muodostamaan yksittäisistä tapahtumista ketjuja. Lapsi kylvettää nukan sangossa, kuivaa sen liinaan ja laittaa nukkumaan. Kuvitteluleikin ovat esiopetusikään saakka ensisijainen leikkimuoto. (Kurvinen ym. 2006: 160-163.)

Esinetoiminnot muodostavat roolileikin perustan, joka muokkautuu edelleen sosiaalisessa toiminnassa. Roolia esittävä lapsi kykenee erottamaan jonkin roolin tunnusmerkit ja asettumaan toisen rooliin. Lapsi myös ymmärtää, että oma toiminta eroaa roolihenkilön toiminnasta. (Helenius 1993: 36-40.) Roolileikissä lapsi esittää jotain roolihahmoa ja roolileikit auttavat lasta eläytymään toisen asemaan (Kurvinen ym. 2006: 160-163). Kielen kehitys hyötyy roolileikistä, koska lapsi joutuu leikkiessään pukemaan aikomuksia sanoiksi, jotta leikki toisen kanssa onnistuu. Roolileikit virittävät myös lapsen mielikuvitusta. (Helenius, Savolainen 1996: 125.)

Juonellisissa draama-, satu- ja kertomusleikeissä lapsi muuttaa keksimiään tai kuulemiään tarinoita leikeiksi. Näitä leikkejä lapsi alkaa leikkiä noin neljävuotiaana. Sääntöleikit vaativat leikkijältä kykyä noudattaa yhteisiä sääntöjä. Sääntöleikkeihin lapsi kykenee viisi- tai kuusivuotiaana. (Kurvinen ym. 2006: 160-163.)

3.3.1 Yksivuotiaan leikki

Noin yksivuotiaana lapsi oppii kävelemään ja opettelee sitä parhaillaan. Liikkumaan opittuaan lapsi leikkii paljon liikkumisleikkejä. Lapsi siirtää ja työntää esineitä, pakkaa niitä ja purkaa taas pakkaamansa esineet. Lapsi tutkii esineiden pysyvyyttä kiertämällä niitä ja katsomalla niitä eri näkökulmista. Samaan aikaan lapsi alkaa hahmottaa esineiden käyttötarkoitusta ja lapsi alkaa käsittää esineillä tapahtuvaa leikkimistä. Mielikuva- ja esinetoimintoleikit kuuluvat yksivuotiaan leikkeihin. (Kurvinen ym. 2006: 161-163.) Tässä iässä lapsi tarvitsee vielä merkityksen edustajaksi konkreettisen esineen. Myöhemmin kielen kehityksen avulla merkitysten selventyessä lapsi voi korvata esineen toisella. (Helenius – Savolainen 1996: 122.) Lapsi oppii kuitenkin jo toisella ikävuodellaan käyttämään korvaavia välineitä leikissään (Helenius 1993: 33). Yksivuotias alkaa oppia esineiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Hän saattaa levittää esineitä lattialle ja taas järjestää niitä mieleiseensä järjestykseen. Yksivuotias käyttää esineitä jo määrätietoisesti rakentaen palikoista tornin tai sulkien ja avaten kansia. (Kurvinen ym. 2006: 160-163.)

Vuoden vanhana lapsi leikkii yksinleikkejä taikka isomman lapsen tai vieraan aikuisen kanssa. Lapsi haluaa kuitenkin vielä usein lähelle vanhempiaan tai läheisiä hoitajiaan. (Kurvinen ym. 2006: 159.) Yksin leikkimisen motiivi alkaa muuttua, kun lapsi tarkkailee toisia lapsia ja haluaa liittyä heidän toimintaansa. Jo yksivuotiaat voivat rakentaa vuorovaikutusta jopa kolmen ryhmässä. (Helenius ym. 2001: 108.)

Toisella ikävuodella leikin esimuodot, kuten tutkiva toiminta ja esineleikki alkavat kehittyä mielikuviutusleikiksi. Tässä vaiheessa lapsi alkaa suunnitella toimintaansa ja irtautua hetkellisistä tilanneimpulsseista. Lapselle alkaa syntyä mielikuva leikistä. Yhteinen mielikuva leikistä mahdollistaa yhteisen leikin, jossa on sama teema ja yhteinen viitekehys. Lapsi leikki aluksi omaa leikkiään omine päämäärineen. Leikissä lapsi etenee yksinkertaisista vuorottelu- ja jäljittelytoiminnoista monimutkaisempiin sosiaalisiin taitoihin. (Helenius - Savolainen 1996: 120.) Kasvattajan tulee yksi ja puolivuotiaasta lähtien seurata lapsen omia leikki-ideoita. On olennaista, että lapsi saa itse valita leikki-aiheen. (Helenius 1993: 34- 35.)

Sopivia leikkejä ja leikkivälineitä alle kaksivuotiaille ovat lorut ja muut pikkuleikit. Lapsi leikkii mielellään ota-anna-leikkejä. Lapsi nauttii työntämisestä ja vetämisestä, joten päällä istuttavat lelut, kuten autot ja mopot ovat mieleisiä. Erilaisten kansien

avaaminen ja sulkeminen, paikoilleen laittaminen ja järjestely kiinnostaa myös lasta. Tavaroiden lastaaminen ja kuljettaminen on lapselle mieluista. (Helenius 2001: 155; Kurvinen 2006: 162.) Kodin arkiset välineet sopivat lapsen ensimmäisiksi leikkivälineiksi, koska hän näkee aikuisen käyttävän niitä ja voi ottaa niiden käytössä aikuiselta esimerkkiä. Isot esineet ovat hyviä leikissä siksi, että lapsen motoriikka on vielä kömpelöä. (Helenius 1993: 32.) Lapsi harjoittelee leikkiessään sarjoittamista, vertaa esineitä ja tekee niiden ominaisuuksista yleistyksiä. Täyttäessään ja tyhjentäessään hiekkasankoa, lapsi luo sisältöä oppimilleen käsitteille, tyhjä ja täysi, paljon ja vähän sekä kevyt ja painava. (Helenius – Savolainen 196: 123-124.)

3.3.2 Kaksivuotiaan leikki

Kaksivuotiaana lapsen ajattelussa on esioperationaalinen vaihe, mikä tarkoittaa esikäsitteellistämistä. Lapsen kuvitteellinen leikki ja kielen ilmaisut kehittyvät. (Heinämäki 2000: 17.) Kaksivuotiaan leikissä on esineellisen toiminnan ketjuja: nukke pestään, nostetaan pesuvadista ja kuivataan. Leikin aiheet perustuvat lapsen välittömiin omiin kokemuksiin. Lapsi siirtyy pikkuhiljaa leikkimään leikkejä korvaavin toiminnoin ja välinein. (Helenius ym. 2001: 139.) Esittävään leikkiin siirtyville lapsille tulisi olla rauhallinen leikkipaikka, koska leikki häiriintyy herkästi. (Helenius 1993: 34- 35.)

Juoksentelu, hyppely ja kaatuilu eivät ole pelkkää riehumista. Siihen liittyy myös luovuus, yksilöllinen ja yhteinen keksiminen, oppiminen ja toteuttaminen sekä muihin liittymisen. (Helenius ym. 2001: 102-103.) Lapsen leikissä alkaa olla lelujen vaihtelua, jäljittelyä ja kommunikointia. Leikkiin tarvitaan vielä aikuisen opastusta ja hyväksyvä läsnäolo. Leikissä näkyvät lapsen oppimat perustaidot: toisen kuunteleminen ja vuorotellen puhuminen. Kieli on kehittynyt jo paljon ja lapsella on kyselykausia. (Heinämäki 2000: 17-18.) Myöhemmin toverisuhteet merkitsevät leikkien valinnassa ja kieli alkaa korvata toimintoja, jolloin toiminnot lyhenevät (Helenius 1993: 34- 35).

Kaksivuotias tutkii sääntöjä rikkomalla niitä (Helenius 2001: 100). Aikuisen tulee olla johdonmukainen puheissaan ja asettamissaan rajoissa, jotta lapsi alkaa luottaa sääntöihin. Aggressiot tässä iässä liittyvät aikuisten asettamien rajojen ja oman tahdon välisiin ristiriitoihin. Myös yhteisleikin lisääntyminen tuo konflikteja. (Heinämäki 2000: 18.) Riidoilla ja sanaharkoilla on merkitystä lapsen ratkaisutaitojen kehittymiselle sosiaalisissa suhteissa. (Helenius ym. 2001: 122). Lapsen käsityskyky ei riitä vielä monimutkaiseen sääntöihin ja kieltoihin, joten pienten lasten sääntöjen ja kieltojen tulee olla joh-

donmukaisia ja selkeitä (Kahri 2001: 61). Jos kasvattaja puuttuu riitoihin liian nopeasti, on vaarana, että lapset eivät opi niitä taitoja, joiden avulla konflikteja ratkaistaan (Helenius ym. 2001: 122). Vaikka kaikkea riitelyä ei tulekaan estää, riitely tulee estää tilanteissa, joissa yhdellä lapsella on jatkuva yliote tai joku lapsista on ahdistunut. Kasvattaja on tarpeen myös riidan jälkipuinnissa. Kasvattaja voi auttaa tunteiden purkamisessa, kyselemällä riidan jälkeisistä tunteista. (Heinämäki 2000: 18-19.)

Alkavaa roolileikkiä esiintyy jo kaksivuotiailla (Helenius ym. 2001: 130; Kurvinen ym. 2006: 162-163). Kolmannen ikävuoden alussa lapsi osaa usein nimetä itsensä johonkin rooliin. Siitä alkaa varsinainen roolileikkivaihe. Yksinleikki tai leikki aikuisen kanssa, jossa toimitaan lapsen mielikuvien mukaan, on yleistä. Roolileikki sujuu lasten kesken parhaiten, jos mukana on vanhempia lapsia, jotka jäsentävät ja suunnittelevat leikin kulua. (Helenius – Savolainen 1996: 125-126.)

Yli kaksivuotiaalle sopivia leikkejä ja leikkivälineitä ovat kotileikki ja roolileikki. Lapselle tulee tarjota monikäyttöistä materiaalia, jolla hän voi korvata esineitä. Lasta kiinnostaa rakenteluleikki, joten erilaiset majanrakennusvälineet, legot ja palikat ovat hyviä leikkivälineitä. Pienleikkivälineet, kuten pikkuautot ja pikkunuket voidaan liittää rakenteluleikkiin. Lapselle voi tarjota myös didaktisia leikkivälineitä, joiden käsittelyyn liittyy ongelmanratkaisua, välineiden asettelua, lajittelua ja pujottelua. Sanoilla leikkiminen, kuten niiden yhdistäminen toisiinsa sekä hienomotoriikkaa kehittävä toiminta kiinnostaa lasta. (Helenius ym. 2001: 156-157.) Mahdollisimman monipuolinen liikkuminen on myös huomioitava. Liikuntaleikeissä on oltava muun muassa tasapainoilua, konttaamista, kiipeilyä ja heittämistä. (Kurvinen 2001: 62.) Roolileikkiasusteet vahvistavat roolissa pysymistä ja merkitsevät leikissä olemista. Myös alle kolmevuotiaiden ryhmässä on hyvä olla vaatteita roolileikkiä varten. (Helenius 1993: 38.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Kodin lisäksi päiväkodilla on suuri rooli lapsen kehityksen vaikuttajana. Päiväkoti etuineen ja vajavuuksineen luo tietyt puitteet lapsen leikin kehitykselle. Päiväkodissa työskentelevä kasvattaja on suuressa roolissa rakentaessaan niitä puitteita, jossa lapsi kehittyy ja kasvaa. Erityisesti alle kolmevuotiaan leikin kehittymisen kannalta kasvattajan rooli on olennainen. Opinnäytetyöni tutkii yhdestä kolmeen -vuotiaiden lasten leikkiä ja

leikin tukemisen keinoja päiväkodissa työskentelevän kasvattajan näkökulmasta. Ta-
voitteena on saada tietoa alle kolmevuotiaiden leikin kehityksestä, kasvattajien keinoista
tukea alle kolmevuotiaiden leikkiä päiväkodissa sekä kasvattajien näkemyksistä leikin
merkityksestä alle kolmevuotiaalle. Liitteissä on kasvattajille esittämäni kysymykset.
(LIITE 1.)

5 MENETELMÄT JA TYÖTAVAT

5.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyöni on toteutettu kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Kvalitatiivisessa
tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvataan ja pyritään ymmärtä-
mään jonkin ilmiön syitä ja taustatekijöitä. Tutkimuskohteesta annetaan teoreettisesti
mielekäs tulkinta. (Eskola, Suoranta 1998: 61.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavia
ei tarvitse olla paljon, mutta tutkittavilta saatu aineisto - omassa työssäni haastatteluvas-
taukset - analysoidaan tarkasti. Opinnäytetyössäni olen käyttänyt harkinnanvaraista
otantaa eli olen valinnut haastateltavat sellaisesta joukosta, jolla on kokemuksia ja tietoa
tutkittavasta aiheesta. (Eskola, Suoranta 1998: 18.)

Aineistonhankintamenetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua. Teemahaastattelut,
toisin sanoen puolistrukturoitu haastattelu, on avoin haastattelumenetelmä. Teemahaas-
tattelussa edetään ennalta määrättyjen teemojen ja niitä tarkentavia kysymyksien mu-
kaan. Teemahaastattelu voi vaihdella intuitiivisesta kokemuseräisiä havaintoja sallivas-
ta haastattelusta tiukasti etukäteen suunnitelluissa kysymyksissä pitäytymiseen. Valitsin
teemahaastattelun, koska halusin käsitellä tietyt kysymykset haastattelussa. Halusin kui-
tenkin, että haastattelut ovat mahdollisimman keskustelunomaisia tilanteita. Opinnäyte-
työni on tarkoitus kartoittaa kokemuksia ja havaintoja, joten vapaa kertominen haastat-
telussa on parempi keino selvittää tutkimusaihetta, kuin lomakehaastattelut, joissa on
annetut vaihtoehdot haastattelijan määräämässä järjestyksessä. (Tuomi, Sarajärvi 2004:
77-78.)

Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Vaikka haastattelut olivat keskustelunomaisia
teemahaastatteluja, olen muokannut haastattelun teemat suoraan kysymysten muotoon.
Haastateltavat saivat kuulla haastattelukysymykset vasta haastattelutilanteessa, joten he

eivät voineet valmistautua haastatteluihin etukäteen. Halusin varmistua, että haastateltavat puhuvat omista kokemuksistaan. Kysymyksiä en ole sanasta sanaan samalla tavalla haastateltaville esittänyt. Tarkentavia kysymyksiä esitin haastateltaville silloin, kun halusin varmistaa, että ymmärrän vastauksen oikein. Haastatteluissa esitin kaikki kysymykset. Kysymysten järjestys vaihteli haastateltavien kertomien asioiden mukaan.

Haastattelukysymykset opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen, jossa kuvaan leikkiä ja alle kolmevuotiaan lapsen kehitystä (Kalliala 2008: 50, 53, 60; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22; Helenius ym. 2001: 34-35, 79, 122, 138-140, 146, 200; Kahri 2001: 14-15; Kurvinen 2001: 67; Heinämäki 2000: 18; Mäntynen 1997: 76 32-33).

5.2 Haastateltavat

Haastatteluaineistoni keräsin alkuvuodesta 2009. Haastattelin tutkimuskysymysten selvittämiseksi kuutta kasvattajaa: kahta lastenhoitajaa ja neljää lastentarhanopettajaa. Haastateltaviksi valitsin sellaisia henkilöitä, joilla on kokemusta työskentelystä alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmässä. Haastateltavien työkokemus päiväkodissa vaihteli kahden ja kolmenkymmenenviiden vuoden välillä. Haastateltavat löysin oman työni ja tuttavieni kautta kahdesta Helsingin päiväkodista. Kaikki haastateltavat olivat naisia. Yksi haastatteluista oli koehaastattelu. Koska koehaastattelu ei muuttanut merkittävästi varsinaisia haastatteluja ja haastateltavana oli ammatillisesti pätevä ja kokenut henkilö, otin koehaastattelun mukaan aineistooni. Jokaista haastateltavaa haastattelin yksitellen ja haastattelut kestivät noin puoli tuntia. Haastattelut purin sanasta sanaan tietokoneella ja aineistoa haastatteluista kertyi noin 30 sivua. Tuloksissa esittämiini lainauksiin olen muuttanut haastateltavien nimet.

Opinnäytetyön eettiset kysymykset liittyivät haastattelun luottamuksellisuuteen ja anonymiteettiin. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja kerroin haastatteluun suostuneille etukäteen siitä, että haastattelut äänitetään. Opinnäytetyöni ei sisällä haastateltavien tai päiväkotien tunnistetietoja. Haastatteluja ja opinnäytetyötäni varten sain Helsingin kaupungin Sosiaalivirastolta tutkimusluvan.

5.3 Sisällön analyysi

Litteroidun aineiston analysoin alkuvuodesta 2009. Analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällön analyysia. Sisällön analyysin avulla tutkimusaineistoa – eli tekemiäni haastatteluvastauksia - kuvataan tiivistetyssä muodossa. Sisällön analyysi sopii käytettäväksi kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Sen käyttö perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn (Tuomi, Sarajärvi 2004: 93, 115.)

Analyysin tukena käytin Helvi Kyngäksen ja Liisa Vanhasen Sisällön analyysi –nimisen artikkelin esittämää mallia mukailen sitä itselleni sopivaksi. Sisällön analyysissa voidaan edetä aineistosta lähtien induktiivisesti tai aikaisempaa käsitejärjestelmää apuna käyttäen deduktiivisesti. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 3-5). Itse päädyin tekemään aineistolähtöistä analyysia. Siinä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus, siten että aikaisemmalla tiedolla ei ole merkitystä analyysin toteuttamisessa tai lopputuloksen kanssa, vaan tulkinta on lähtöisin aineistosta itsestään. (Tuomi, Sarajärvi 2004: 97.)

Litteroidun aineiston analyysin aloitin lukemalla ja kuuntelemalla aineistoa läpi. Alle viivasin aineistosta vastauskokonaisuuksia, joiden keskeisen sisällön pelkistin tummentamalla tekstistä avainsanat. Eri haastateltavien vastaukset erotin eri väreillä, jotta voisin nimetä haastateltavat jälkeinpäin lainauksiin.

Tämän jälkeen lajittelin samaa tarkoittavia ilmaisuja ja samoihin aiheisiin liittyviä vastauksia yhteen. Kyngäksen ja Vanhasen mallista poiketen pidin mukana koko vastauskokonaisuutta pelkistettyjen ilmausten lisäksi, koska koin että se lisää luotettavuutta lopullisten tulosten kirjoittamisessa. Näin pystyin tarkistamaan koko haastateltavan ajatuksen, en pelkästään itse tekemääni pelkistystä ajatuksesta. Alkuperäisten ilmausten mukana pitäminen teki kuitenkin ryhmittelystä hieman kömpelömpää kuin pelkistetyistä ilmauksista tehty ryhmittely olisi ollut.

Yhteen lajittelemani vastaukset otsikoin ja niistä muodostui alakategorioita, joita yhdistin yläkategorioiksi, joita jälleen otsikoin. Yhdistetyistä yläkategorioista syntyi neljä eri kategoriaa, jotka ovat opinnäytetyöni tulokset. Kategorioiksi muodostui alle kolmevuotiaiden leikki ja leikin merkitys, leikkivälineet ja tilojen muokkaaminen, leikin rajaaminen ja leikkirauha sekä kasvattajan läsnäolo.

6 TULOKSET

6.1 Alle 3-vuotiaan leikki ja leikin merkitys

Kasvattajat kokevat leikin tärkeäksi alle 3-vuotiaan lapsen kehitykselle, kasvulle ja terveydelle. Kasvattajien mukaan ”leikki on lapsen työtä”. Leikkiä kuvataan lapselle sisäsyntyisenä toimintana. Se koetaan päiväkodissa tärkeäksi toiminnoksi, joka on lapselle myös ajanvietettä.

Haastateltava Paula: *Tärkein toiminto, mitä päiväkodissa voi joko ihan niinku järjestää tai ja ohjatusti tai sitten, et sille on, on ylipäättänsä muuten aikaa ja tilaa.*

Haastateltava Venla: *Jos lapsi ei leiki ni se on tosi huolestuttavaa. - - Se on niinku lapsen varmaan terveyden ja kehityksen ja kehittymisen kannalta hirveen tärkeä.*

Leikin merkitys on kasvattajien mukaan tärkeää lapsen oppimisen kannalta. ”Lapsi oppii tavallaan sen leikin maailman kautta kaiken, minkä se oppii.” Lapsi oppii leikkimisen kautta perustaitoja ja tutustuu ympäristöönsä. Lapsi opettelee leikkiessään elämän erilaisia tilanteita ja taitoja. Lapsen mielikuvitus kehittyy. Lapsi oivaltaa ja oppii yhdistelemään asioita sekä hahmottamaan ympäristöään. Alle kolmevuotias oppii leikkimisen perustaidot ja leikkiessä lapsen leikkitaidot kehittyvät edelleen. Leikkiessään lapsi myös käsittelee tunteitaan. Leikkiä kuvataan lapsen itseilmaisuna. Leikki on merkittävä sosiaalisten taitojen kehittäjä, koska leikkiessään lapsi tutustuu muihin lapsiin sekä aikuisiin ja oppii kommunikoimaan heidän kanssa.

Haastateltava Roosa: *Leikin kauttahan laps niinku hahmottaa ja jäsentee sitä ympärillä olevaa maailmaa ja ympäristöä.*

Alle 3-vuotiaan leikin kehitystä kasvattajat kuvasivat limittäisinä vaiheina, jossa eri vaiheet seuraavat toisiaan. Leikki kehittyy yksivuotiaasta alkaen siten, että yksivuotias leikkii yksilöleikkiä ja aikuiseen kohdistuvaa leikkiä. Leikki kehittyy kohti rinnakkaisleikkiä ja siitä vastavuoroista yhteisleikkiä kohti. Kolmen ikävuoden lähentyessä mielikuvitusleikit alkavat kehittyä. Alle kolmevuotiaan lapsen leikki on vielä lyhytkestoista.

Haastateltava Roosa: *Se on yksilöleikkiä ensin. Sit on sitä rinnakkain leikkiä, että kaks tai kolmekin lasta leikkii samassa tilassa, mutta se on semmosta rinnakkain leikkiä et siin on, se ei oo vielä yhteisleikkiä, et sehän rupee muotoutumaan sit vasta siinä lähempänä kolmea.*

Leikkiessään yksivuotias lapsi tutustuu ympäristöönsä ja esineisiin. Lapsi laittaa esineitä suuhunsa, maistelee ja haistelee niitä. Lapsi tuo mielellään kasvattajalle leluja näyttille ja kurkistusleikit ovat mieluisia hänelle. Lapsi seuraa vanhempien lasten ja kasvattajien tekemisiä, mistä lapsi oppii leikkimisen taitoja ja saa aiheita leikeilleen.

***Haastateltava Sini:** Sehän tutkii hirveesti kaikkea ympäristöä yksivuotias ja suuhun laittaa, haistelee, maistelee.*

Lapsi alkaa jäljitellä kasvattajaa ja leikkii arkisia kokemuksiaan: lapsi pissattaa nukkea potalla tai ajaa itse autolla. Tavaroiden kuljettaminen on alle kolmevuotiaalle mieluista. Lapsi lastaa ja purkaa tavaraa kärryihin ja kuljettaa esineitä työntämällä kärryjä. Kaksi vuotta täyttänyt on kiinnostunut leikkimään ikäistensä kanssa ja kaksivuotiaiden välillä syntyy yhteinen leikki helposti.

Kasvattajat kuvailevat erilaisia leikkejä, joita yksi- ja kaksivuotiaat mielellään leikkivät. Musiikin kuunteleminen, lorut ja laulut sekä äänen tuottaminen itse ympärillä olevista esineistä on lapselle mieluista. Lasta kiinnostaa kirjat, erityisesti niiden kuvat. Konkreettiset välineet ja leikit ovat lapselle mieluisia. Autoleikit, palikoilla rakentaminen, palloleikit, palapelit, pistely ja muovailu ovat alle kolmevuotiaalle mieleisiä leikkejä.

***Haastateltava Sini:** Meillä on nyt yksivuotiaita, niin ne heti ainakin hirveesti tykkäävät musiikin kuuntelusta ja lauluista. - - kaikki lorut ja kaikki laulut, niin semmosista ovat kiinnostuneita - - Kaikkien äänen tuottamista, vaikka kattilan kansista tai mistä hyvänsä, että se että kun saa ääntä niin se on hirveen tärkeä sellaselle yksivuotiaalle.*

Liikkuminen ja siihen liittyvät leikit ovat yksi- ja kaksivuotiaalle lapselle mieluista. Lapsi osallistuu mielellään jumppatuokioihin ja juoksee juoksemaan opittuaan. Lasten leikeissä leikitään lähipäivien arkea ja tapahtumia, joissa lapsi jäljittelee usein aikuisen toimintaa. Kotileikki on hyvä esimerkki lapsen arkeen liittyvästä leikistä. Siinä lapsi hoitaa nukkeja ja kuljettaa niitä kärryillä.

6.2 Leikkivälineet ja tilojen muokkaaminen

Sopivien leikkivälineiden tarjoaminen on yksi tapa tukea lapsen leikkiä. Alle kolmevuotiaalle sopivat leikkivälineet ovat laadukkaita, kestäviä ja turvallisia. Kasvattajien mukaan leikkivälineitä ei saa olla liikaa. Leikkitiloissa on huomioitava turvallisuus, jotta onnettomuuksilta vältytään. Alle kolmevuotiaalle sopivia tiloja kuvataan selkeiksi, viihtyisiksi, mielenkiintoisiksi ja avoimiksi.

***Venla:** Hyvä materiaali ajan tasalla pitäminen on semmonen yks.*

Koska alle kolmevuotias lapsi tutustuu esineisiin laittamalla niitä suuhunsa, on turvallisuus tärkeä kriteeri leikkivälineiden valinnassa. Alle kolmevuotiaiden ryhmään sopivien leikkivälineiden valikoinnissa tulee huomioida lapsen oma mielenkiinto. Lelujen pitää olla sellaisia, joista lapset pystyvät kehittämään leikkejä. Kaikkien leikkivälineiden ei tarvitse olla aina suuria, koska yhdessä aikuisen kanssa voi katsella pienempiäkin esineitä, jotka ei varsinaisesti ole suunnattu alle kolmevuotiaille.

***Paula:** Semmosia kestäviä ja sillä lailla yksinkertaisia, että ei just mitään nippeli pient nippelii ja nappelii, jotka voi irrota, et ne on turvallisia ne lelut.*

Konkreettiset leikkivälineet ovat alle kolmevuotiaalle lapsille tärkeitä, koska lapsen mielikuvitus ei ole vielä niin kehittynyt, että lapsi osaisi kuvitella esineen toiseksi. Leikkivälineiden ei aina tarvitse olla varsinaisia leluja, vaan leikkiin voi antaa esimerkiksi keittiövälineitä, jos sellaiset kiinnostavat lasta.

Melkein kaikki kasvattajat puhuvat siitä, että leikkivälineitä ei saa olla liian suurta määrää. Yksi haastateltavista huomauttaakin, että mitä pienempi lapsi on, sitä vähemmän tavaraa tarvitaan.

***Sini:** On niitä tavaroita, mutta että ei liikaa sitten niitäkään. Jos on liian paljon lapsille valita sitä, niin sekään ei oo hyvä. Että niinku sopivasti. Sitten ne ei oikein tiedä millä, ne ei kiinnostu mistään oikein. Jos on hirveesti sitä tavaraa, niin sitä vaan heitellään.*

Suuresta tavaramäärästä syntyy kaaos, joka voi haitata lapsen leikkiä. Tavarointa saataan heitellä ympäriinsä ja suuri tavaramäärä saattaa vaikeuttaa lapsen kykyä tarttua ja keskittyä leikkiin. Pieni määrä leikkivälineitä jättää tilaa lapsen mielikuvitukselle. Yksi kasvattaja kertoo, että hänen päiväkodissa on ulkoilussa kokeiltu sitä, ettei lapsilla ole leluja lainkaan. Liikkumaan opettelemisen kannalta tavaroiden suuri määrä on riski, koska lapsi tarvitsee paljon vapaata tilaa liikkumiseen ja lattialla olevat esineet lisäävät liukastumisen vaaraa. Tavaroiden kaaoksesta voi olla hyötyäkin leikille, koska alle kolmevuotiaan lapsen leikki on usein lyhytkestoista ja toisen lapsen hylkäämä lelu saattaa synnyttää toiselle lapselle pienen leikin.

Alle kolmevuotiaiden lasten virikkeet voivat olla pieniä, eikä niitä tarvitse olla montaa. Kasvattaja kuvaa liikuntatuokiota, joka voidaan luoda yksinkertaisin elementein:

***Venla:** Vie sinne saliin just niitä pieniä. Antaa sinne jonku virikkeen. Ei montaa. Ei sinne mitään liikuntarataa laiteta, vaan otetaan esimeks pallo. Sit voi olla et lisää siihen jotakin laittaa penkin sinne liukuradaksi ja siitä voi vierittää palloa. Et tuo pikkuhiljaa siihen lisää sitä virikettä sitten mut et hyvin pienilläkin elementeillä pärjää. Ja sitte mahdollisesti just sitä et siel on jotain, mistä niinku laitetaan vaikka tunnelia ja on penkkejä siellä jossakin et sielt joutuu ehkä kömpimään tai kiertämään tai tämmöstä. Mut et valmistuu tavallaan siinä pikkuhiljaa. Ja sit laitetaan taas toista tavaraa pois kun otetaan toista.*

Sopivia leikkivälineitä alle kolmevuotiaiden ryhmään kasvattajien mukaan ovat työntökärryt, pallot ja rakenteluvälineet, kuten palikat, duplolegot ja pikkuautot. Työntökärryihin lapsi lastaa ja purkaa mielellään tavaraa ja kuljettaa tavaraa paikasta toiseen. Kotileikkiin liittyvät välineet, kuten nuket ja astiat, ovat leikissä tarpeellisia. Myös palapelit, pistelyvälineet ja muovailuvaha mainitaan sopiviksi leikkivälineiksi. Leikkivälineissä erilaiset materiaalit ja perusvärit kiinnostavat alle kolmevuotiasta lasta.

Tilojen suunnittelussa ja muokkaamisessa kasvattajat huomioivat turvallisuuden, selkeyden, avoimuuden, viihtyisyyden ja mielenkiintoisuuden. Leikkitiloissa ei saa olla liikaa tavaraa, jotta lapsi uskaltaa ja pystyy liikkumaan liukastumatta ja törmäämättä, ja leikkiin jää tilaa. Virikkeitä voi laittaa muun muassa seinille. Jokaisessa päiväkodissa pitää hyödyntää ne asiat, jotka ovat siinä päiväkodissa mahdollisia. Tiloissa voi hyödyntää pitkää käytävää tai hyvänmallista huonetta. Tilojen avoimuutta voi toteuttaa siten, että tavarat säilytetään hyllyköillä, jolloin lattioilla on mahdollisimman vähän tavaraa. Liikkumisen virikkeeksi lattialla voi olla patjoja, joiden päällä lapsi voi turvallisesti kokeilla rajojaan. Tilojen käytössä on huomioitava myös ulkona olevat mahdollisuudet liikkumaan opettelemisessa. Ulkona voi harjoitella kiipeämistä telineissä, liukumäessä tai hiekkalaatikon reunalla. Yksi haastateltavista mainitsee metsäretket hyvänä liikkumisen muotona.

***Paula:** Yrittää tehdä niistä tiloista mahdollisimman turvalliset, jotta ei törmäile, eikä että ei siis satuttaisi itseään. Ja ottaa sitten käyttöön kaikkia mahdollisia asioita, mitä on niinkun hyödynnettävissä juuri siinä päiväkodissa, koska kaikki on hirveen erilaisia tiloja - - meillä oli täällä niinkun just viimevuonnakin pyrkimyksenä, että se on mahdollisimman avoin se tila, meidän leikkihuone.*

Roosa: Just se, et niinku tilat on sellaset, et on mahdollisuus liikkua elikkä paljon sitä liikkumatilaa, että raivataan kaikki niinku turha tavara pois. Et mahdollistaa todella sen, et on tilaa.

Päiväkodin henkilökunnan välillä on käytävä pedagogista keskustelua lapsen leikin tukemiseen liittyvistä asioista. Henkilökunta voi keskustella päiväkodin ympäristön houkuttelevuudesta ja sen muutoksista leikin kehityksen hyväksi. Materiaaleista, jotka kiinnostavat alle kolmevuotiaita lapsia, lasten kiinnostuksen kohteista sekä lasten kehityksen vaiheista on tärkeä keskustella.

6.3 Leikin rajaaminen ja leikkirauha

Kasvattajat mainitsevat leikkirauhan tärkeänä asiana leikin kehityksen tukemisessa. Jos suuri määrä lapsia on leikkimässä samassa tilassa, leikki saattaa olla lyhytkestoista. Kaksivuotiaiden leikkiä voi häiritä se, että ryhmän nuorimmat lapset tulevat ottamaan tavaroita heidän leikistään. Leikkirauha tukee lapsen yksinleikkiä, lasten välistä yhteistä leikkiä ja aikuisen ja lapsen välistä leikkiä.

Leikkirauhaa kasvattajat lisäävät rajaamalla lapsen leikkiä. Rajaus voi olla sitä, että lapsia jaetaan pienempiin ryhmiin, rajataan leikkiä erilaisilla välineillä ja tai kasvattaja rajaa leikkiä olemalla itse mukana leikissä.

Roosa: No tietysti se leikkirauha on tosi tärkeätä. Elikkä huolehditaan siitä, että lapsella on se leikkirauha elikkä justiinsa et jaetaan lapsia pienempiin ryhmiin, ettei kaikki lapset oo samassa huoneessa tai tilassa.

Kaikkien lasten ei tarvitse olla aina samassa tilassa. Leikkirauhaa voi edistää jakamalla lapsia pienempiin ryhmiin. Kasvattaja voi lähteä pienen lapsiryhmän kanssa eri tiloihin. Kasvattaja menee lasten kanssa toisessa huoneessa sijaitsevaan nukkeleikkiin, jossa lapset saavat rauhassa leikkiä. Kasvattaja voi järjestää osalle lapsista pienen jumppahetken tai ottaa toiseen huoneeseen mukaan jonkun leikkivälinekorin, jonka leluilla kasvattaja leikkiä lasten kanssa. Ulkoiluaikana kasvattajat ovat jakaneet lapsiryhmää siten, että osalla lapsista on suunniteltua toimintaa, kuten jumppaa tai leikkiä kasvattajan kanssa sisällä ja loppuosa lapsista ulkoilee. Ulkoilussakin lapsia voi jakaa siten, että kasvattaja lähtee osan kanssa pienelle retkelle päiväkodin pihan ulkopuolelle.

Yksi kasvattajista kertoo, että lapsiryhmän jakamista eri tiloihin on vaikeuttanut se, että hänen päiväkodissaan on ollut viimeisen vuoden aikana harvoin sellainen tilanne, että kaikki oman ryhmän aikuiset ovat paikalla.

Kasvattajat lisäävät leikkirauhaa rajaamalla lasten leikkitilaa eri tavoin. Rajaaminen selkeyttää myös lapselle, missä hänen leikkinsä on. Pienet sopet tai nurkkaukset voidaan hyödyntää leikkirauhan lisäämiseksi. Ne tarjoavat muuta leikkihuonetta rauhallisemman tilan leikkiin. Niiden lisäksi kasvattajat lisäävät leikkirauhaa rajaamalla lasten leikkitilaa rakentamalla leikille ”aidan” esimerkiksi matoilla, patjoilla tai sermeillä. Kaksivuotiaita, jotka jo pärjäävät ilman aikuisen jatkuvaa mukanaoloa, voi siirtää hieman syrjemmälle leikkimään. Yksi haastateltavista mainitsee ihanteena sen, että leikkihuoneessa ei jatkuvasti liikkuisi muita aikuisia tai lapsia. Silloin leikki ja muu oleminen ei keskeydy jatkuvasti. Tämän voisi mahdollistaa sijoittamalla leikkivälineet ympäri päiväkotia, jolloin tarvetta ryhmähuoneessa käymiseen ei tule jatkuvasti ja leikki ei silloin keskeydy.

Venla: Voi rajata sitä leikkiä et laittaa jollakin penkillä esimerkiksi pikkusen niinku semmosen aidan siihen. He kokee et tää on heidän leikkipaikka. Tai matto tai patja tai joku sellanen valmistettu alusta mukamas alusta et se tavallaan rajaa sitä, rajaa, auttaa sitä rajaamaan sitä leikkiä.

Leikkiä voi rajata myös siten, että kasvattaja on itse mukana leikissä. Ryhmän nuorimmatkin voivat hetkellisesti osallistua vanhempien lasten leikkiin, kun kasvattaja havainnoi, milloin leikkiin on sopiva hetki tulla mukaan ja milloin ei.

6.4 Kasvattajan läsnäolo

Alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä havainnoida, milloin hänen läsnäoloaan tarvitaan, milloin lapsi tarvitsee tukea ja milloin kasvattajan tulee antaa lapsen leikille ja muulle toiminnalle tilaa perääntymällä leikistä. Herkkyyttä vaaditaan myös siinä, milloin puuttua lasten välisiin konflikteihin. Kaikki kasvattajat puhuvat kasvattajan läsnäolon tärkeydestä lapsen leikin tukemisessa. Kasvattajat puhuvat lattialla istumisesta ja lapsen tasolle heittäytymisestä ja läsnäolosta. Lattialla lapsen tasolla oleminen rauhoittaa lasta leikkiin. Lapsi saa tulla kasvattajan syliin, silloin kun haluaa. Lapsen on tiedettävä, että kasvattaja on läsnä ja käytettävissä, vaikka ei olisikaan mukana leikissä. Lapsen turvallisuudentunne on leikin kehityksen edellytys. Kasvattajan turvallinen syli, johon lapsi saa halutessaan tulla, on siksi tärkeä. Kasvattaja on lapselle malli leikkimiseen ja kasvattaja seuraa lapsen omia leikki-ideoita ja tuo nii-

hin lisää. Kasvattajan läsnäolo tukee lapsen omaa leikkiä, lapsen ja kasvattajan välistä leikkiä sekä lasten välistä leikkiä. Alle kolmevuotiaan keskittymiskyky ei välttämättä riitä pitkäkestoiseen leikkiin. Silloin kasvattaja voi omalla mielikuvituksellaan tuoda lisää lapsen leikkiin, kun leikki alkaa hiipua.

***Hanna:** Mun tehtävä on aikuisena olla siinä, olla siinä mukana ja tukea sitä, tukea sitä leikkiä ja viedä sitä eteenpäin.*

***Roosa:** Se on kaikista tärkeintä, että oikeestaan, että aikuinen on läsnä siinä et vähän niinku lapsen käytettävissä vaikkei niinku aikuinen ois niinku mukana leikissä niin, että se lapsii tietää että se aikuinen on olemassa häntä varten siinä.*

***Sini:** Kaikista paras tietysti olis, että kun menis ihan sinne lattialle istumaan tai kun olis ihan lapsen korkeudella.*

Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä tärkeämpi kasvattajan rooli on. Kasvattaja turvaa lapselle leikkirauhan ja auttaa lasta leikkimään ja tulemaan mukaan leikkiin. Ohjattaessa toimintaa, kuten jumppia kasvattaja on itse mukana. Leikeissä kasvattaja on mukana yhtenä toimijana juomassa kahvia kupista kotileikissä tai syömässä lapsen tuomia ruokia kupeista. Kasvattajat eivät saisi erään kasvattajan mukaan jutella omista asioistaan keskenään ryhmässä ollessaan, mutta todellisuudessa omistakin asioista tulee töissä keskusteltua.

***Roosa:** Mitä pienempi lapsi on, niin sen täytyy kuitenkin olla siinä aika paljon niinku tukemassa ja ohjaamassa sitä leikkiä.*

Aikuinen voi tukea leikkitaitoja, näyttämällä konkreettisesti mallia, miten leikitään. Aikuisen avulla ja tukemana lapsi oppii leikkimään aikuisen ja toisten lasten kanssa.

6.4.1 Kasvattajan ja lapsen välinen leikki

Päiväkodissa kasvattajat voivat antaa myös yhdelle lapselle kerrallaan huomion ja leikkiä kahden kesken vain hänen kanssaan. Kasvattajan ja lapsen välisiä pieniä leikkejä on lapsiryhmässä tai kasvattaja voi lähteä lapsen kanssa yhdessä johonkin muuhun tilaan leikkimään.

***Viona:** se on niinku perustehtävä tavallaan aikuisen ja lapsen välinen leikki alle kolmevuotiailla.*

Yksi haastateltava kuvaa yhteistä pikkuleikkiä seuraavasti:

***Venla:** Kyl mä on toteuttanut ihan siinä samassa tilassa mis muutkin on ollu. Että esimerkiks meidän pienelle lapselle sanonut, että hae tyyny ja sit hän on hakenut sen oman. Hän tietää heti, hän yhdistää yhden kerran jälkeen, on tiennyt, mistä on kysymys. Hän tulee siihen tuo tyyny ja sit mä mittaan hänet vaaksoilla sormenpäillä ja sitten mä leivon hänestä pullaa. Ja sitten hän vie tyynyn pois.*

Kasvattaja voi mahdollistaa myös työtovereilleen pieniä leikkihetkiä lapsen kanssa kahden, kun huolehtii leikkihetken aikaa ryhmän muista lapsista.

Kasvattajat eivät välttämättä tietoisesti leiki yhden lapsen kanssa, mutta lapselle pyritään antamaan myös hetkiä, jossa kasvattajan huomio on ainoastaan yhdellä lapsella. Usein aikuisen ollessa leikkimässä yhden lapsen kanssa myös muut lapset tulevat mukaan, sitä kasvattajat eivät halua kieltää, mutta leikki toteutuu silloin pääasiassa kasvattajan ja kyseisen lapsen välillä. Muiden lapsen ympärillä oleminen vähentää kuitenkin kasvattajan huomiota lapsesta, jonka kanssa hän leikki.

Alle kolmevuotias lapsi on usein aikuisen sylissä. Sylissä oloon voi sisällyttää lauluja ja loruja. Yhteinen toiminta voi olla kirjan lukemista, pieniä laululeikkejä, tanssia tai jumppaa lapsen kanssa. Leikit voivat olla myös konkreettisia pieniä leikkejä. Kasvattaja voi mennä lapsen kanssa leikisti vaikka kahvikutsuille tai lapsen kanssa rakennetaan yhdessä palikoista jotain. Kun lapsen mielikuvitus alkaa kehittyä, kasvattajan ja lapsen välinen leikki muuttuu tasavertaisemmaksi. Leikkiroolit voi olla jopa sellaiset, että lapsi määrää leikissä. On tärkeää, että kasvattaja on itse innoissaan yhteisestä tekemisestä.

***Venla:** Mä menen sinne lattiatasolle ja otan jotain tai pyydän lasta hakemaan jotain ja sitten me leikitään siinä. Vaan useesti tulee myös muita lapsia. Mut tavallaan mä leikin vaan sen lapsen kanssa.*

Kasvattajat saattavat myös lähteä leikkimään yhden lapsen kanssa rauhalliseen tilaan, jossa muita lapsia ei ole. Silloin työtovereille on kerrottava, että lähtee lapsen kanssa toiseen tilaan. Kasvattajan ja lapsen välinen leikki voi olla myös yhteisiä retkiä tai toimittamisia päiväkodin sisällä. Lapsi saatetaan ottaa mukaan päiväkodin toiseen päähän hakemaan jotain asiaa. Silloin lapsi saa olla aikuisen kanssa kahden ja saa erityistä huomiota:

***Sini:** Sitten saatetaan ottaa jonnekin mukaan toisella puolella taloa. Että lähetetään käymään, vaikka Saran kans joku juttu. Ja silloinkin se lapsi saa jotain extraa, kun se pääsee sen aikuisen kanssa käymään jotain paperia toisesta talon nurkasta tai jotakin.*

Kasvattaja voi leikkiä lapsen kanssa kahden kesken myös perushoidon ohessa. Pukemistilanteissa ja vessassa käydessä voi hyödyntää muun muassa loruja. Tällaisissa tilanteissa kasvattaja tukee lapsen mielikuvitusta ja tutustuu lapseen paremmin. Lapsen ja kasvattajan välinen luottamus ja vuorovaikutus syvenevät, mikä edesauttaa myös leikin kehittymistä varsinaisissa leikkitilanteissa.

6.4.2 Lasten yhteisen leikin tukeminen

Yhteistä leikkiä kasvattajat tukevat menemällä itse mukaan lasten leikkeihin ja olemalla yksi leikin osanottaja. Kasvattaja voi antaa myös konkreettisesti ohjeita siitä, miten jotakin leikkiä leikitään.

Lasten välisen yhteisen leikin tukemisen voi aloittaa vaikka palikoilla rakentamisesta. Kasvattaja on itse konkreettisesti samalla tasolla ja mukana kun yksi lapsista ryhtyy rakentamaan palikoilla. Tilanteen edetessä muut lapsen liittyvät leikkiin. Vaikka leikki on vielä rinnakkaisleikkiä, lapset ovat leikissä yhdessä. Yhteisen leikin muodostumista tukee se kun kasvattaja pyytää lasta antamaan tai hakemaan toiselle lapselle jonkin tavaran. Eri-ikäiset ja kehitystasoltaan erilaiset lapset voivat osallistua samanlaiseen palikoilla rakentamiseen. Pienimmillä lapsilla palikkaleikki on tornin rakentamista ja kaatamista, isompi lapsi saattaa rakentaa palikoista autotallin.

Lapset voivat kasvattajan avulla opetella, miten toista pyydetään leikkiin ja miten itse pysytään leikissä. Kasvattaja tasapuolistaa leikkiä, jotta yksi lapsi ei määrää leikissä, vaan jokainen leikkijä tulee kuulluksi ja nähdyksi.

***Paula:** Et siinä tarvitaan sellasta niinkun, just se, että on siinä läsnä ja herkkänä kuulemassa ja myös sillä lailla tasapuolistamassa, että ettei oo se yks, joka määrää vaan pelkästään ja muut sitten tekee sitä vaan. Että jokaisen leikkijän ääni tai ele tulee kuulluksi ja nähdyksi.*

Jos leikki ei lasten välillä suju, kasvattaja voi mennä mukaan leikkiin. Kasvattaja voi viedä leikkiä eteenpäin ottamalla leikissä itse roolin, jos leikki alkaa hiipua. Kasvattaja antaa lapselle hienovaraisesti vinkkejä leikkiin. Hän ehdottaa kotileikissä kaupassa

käymistä tai autoleikissä autotallin rakentamista. Kun leikki alkaa lasten välillä sujua, kasvattaja voi siirtyä hiljalleen sivummalle seuraamaan leikkiä.

***Viona:** Jos 2 tyttöä niinkun kovasti haluais leikkiä yhdessä, mut niil ei oo keinoa tai ne ei osaa niin tavallaan on siinä sit semmonen, että hei nyt me voidaankin mennä tänne nurkkaan leikkimään ja rakennetaan yhdessä näin ja näin ja sit pikkuhiljaa voi sit itsekin lähteä vähän sivummalle ja katsoa, että miten se lähtee käyntiin.*

Kun aikuinen on leikissä mukana, lapsi innostuu leikkiin helposti. Kasvattaja voi liittyä mukaan, kun joku lapsista keksii jonkun leikin, alkaa esimerkiksi laulaa. Kasvattaja saattaa myös ohjata lapsille leikkejä, joihin lapset voivat osallistua yhdessä.

***Hanna:** Eilen esimerkiks laitettiin noita meil oli pehmoleluja, joita sit laitettiin semmost musiikkia ja sitten ne heitettiin niitä lumen, lumella valkosilla liinoilla.*

6.4.3 Konfliktitilanteisiin puuttuminen

Leikissä saa ja pitääkin olla ristiriitoja. Konfliktitilanteissa lapsi voi harjoitella oman puolen pitämisen taitoja. Pienillä lapsilla on konflikteja, joita he eivät vielä itse kykene ratkaisemaan keskenään. Kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä siinä, milloin lasten välisiin konflikteihin tulee puuttua.

***Paula:** Musta ristiriitoja saa kuitenkin ja pitääkin tulla siinä. Että kyllä mä niitä vähän aikaa katson. Musta se on kuitenkin semmonen, se on opettelun paikka, ettei siihen ihan heti mee, mee kuitenkin väliin.*

Konfliktit syntyvät usein siitä, kun kaksi lasta haluaa saman tavaran tai lapset eivät mahdu esimerkiksi samalle tuolille istumaan. Kasvattaja auttaa neuvottelemaan, voiko lelulla leikkiä yhdessä. Jos se ei käy, hän ehdottaa vaihtoehtoista tekemistä sille lapselle, joka lelun otti. Konfliktitilanne voi syntyä kun kolmas osapuoli yrittää tulla kahden lapsen väliseen leikkiin. Lapsi saattaa työntää tällöin toisen lapsen pois. Kasvattaja voi auttaa lapsia neuvottelemaan, mahtuuko leikkiin kolmas osapuoli. Toisaalta lapselle pitää antaa mahdollisuus omaan leikkiin, jos leikkiin ei mahdu lisää lapsia. Silloin leikin ulkopuolelle jäävän lapsen on opittava seuraamaan leikkiä kauempaa.

***Hanna:** No useimmiten se on sitä, että kaks haluaa saman tavaran. - - Mut useimmiten se on niin, että ottaa toiselta, haluaa sen saman tavaran.*

Hanna: *Jos jollain kahella on niinkun hyvä leikki esimerkiksi, jos siihen menee yks, niin sitte, sitte neuvotellaan, että miten se, mahtuuko se yks siihen vai ei.*

Alle kolmevuotiaat lapset lyövät, koska eivät ole vielä oppineet, että lyöminen ei ole hyväksytty tapa toimia. Kasvattajan on taattava turvallisuus, joten fyysisiin konflikteihin kasvattajat puuttuvat. Lapsella pitää olla tilaa liikkua leikissään turvallisten rajojen puitteissa. Turvallisuuden takia lapsen vauhtia ja riehumista on rajoitettava.

Paula: *Kyllähän pienilläkin on sitä lyömistä, et se tulee melkein helpommin sitten jopa. Sitä ei oo vielä opittu, et tämä ei olekaan hyväksytty tapa toimia. Että kun otetaan, niin lyödäänkin tai tullaan muuten vaan sieltä jostain sivusta vähän kopauttamaan.*

Kaikkiin konflikteihin kasvattajan ei ole syytä puuttua. Puuttumisen sijaan kasvattaja voi seurata konfliktien etenemistä ja ratkeamista sivummalta. Kasvattaja saattaa tehdä omia tulkintojaan siitä, mikä leikissä on oikein ja mikä ei. Jos lapsi ei välitä siitä, että hänen kädestään viedään lelu, ei kasvattajan tule välttämättä puuttua asiaan. Jos lapsi reagoi lelun viemiseen itkulla tai on muuten avuton ratkaisemaan konfliktia, kasvattajan tulee selvittää tilanne, koska pienellä lapsella ei ole aina sanoja ja taitoja selvittää tilannetta itse. Lapsi saattaa kerätä ympärilleen paljon leluja ja jättää niillä leikkimisen. Jos toinen lapsi tulee hakemaan toisen lähellä ollutta lelua, alkaakin lelun menettänyt itkeä. Kasvattajat puuttuvat leikkiin kun joku lapsi jätetään ulos leikistä, vaikka yhdessä on sovittu, että hänkin on leikissä mukana. Toisaalta alle kolmevuotiaita lapsia ei voi pitää leikissä väkisin. Lapsi saa lähteä leikin kesken tekemään jotain muuta ja palata takaisin leikkiin. Kasvattajan läsnäolo on tärkeää, koska silloin kasvattaja näkee, miten konfliktitilanteet ovat syntyneet ja osaa ratkaista tilanteet oikein. Yksi kasvattaja kertoo selvittävänsä leikeissä syntyviä konflikteja leikin sisäisessä maailmassa:

Paula: *Mä nään myös itseni semmosena leikin kannattelijana, että vien sitä eteenpäin. Jos sieltä tulee konflikteja, niin sitten niitä ratkoo ja myös niinku et ne ratkotaan siinä leikkimaailmassa. Että sitten puhutaankin, että jos on satuttanut toista, niin ei olekaan niinkun nimillä satuttanut, vaan on satuttanut siellä roolissa, vaikka äiti merikapteenia.*

Jos leikissä on jokin häiriötekijä, kuten se että leluja heitetään tai leikissä syntyy jatkuvasti ristiriitoja, kasvattajat puuttuvat leikkiin. Jos joku lapsi häiritsee jatkuvasti leikkiä ottamalla toiselta lelun, tai tönii muita, kasvattaja voi puuttua tilanteeseen kieltämällä lasta ja sanomalla ei. Lapsen siirtäminen pois leikistä jäähyllä on tapa lopettaa konflikti. Konfliktitilanteiden ratkaisussa harjoitellaan anteeksipyyttämistä. Kasvattaja voi pohtia

jälkeenpäin leikkiin puuttumisen valintoja ja ottaa oppia toiminnastaan seuraavaan tilanteeseen.

6.4.4 Lapsen oman ohjautuvuuden tukeminen

Lapsi tarvitsee kasvattajalta mallia, jotta pystyy leikkimään itseohjautuvasti. Lapsen omaa ohjautuvuutta leikissä tukee se, että lapsi tietää kasvattajan olevan lähellä ja läsnä häntä varten. Lapsi voi kokeilla toista leikkiä, mutta palata kasvattajan lähelle tai vanhaan leikkiin, jos hänestä siltä tuntuu. Lasta ei voi kehottaa leikkimään. Jokainen lapsi on oma yksilönsä, eikä avaimia lapsen oman ohjautuvuuden tukemiseen voi antaa ikäkuukausien mukaan. Tärkeää on, että lapsella on turvallinen olo ja on hyväksyttävää kulkea ryhmässä. Päiväkodissa toisten lasten ja kasvattajien tulee tietää ja hyväksyä se, että yksi- ja kaksivuotiaat lapset seuraavat toisten lasten leikkiä välillä, eivätkä tarkoita pahaa, vaikka vahingossa särkisivät leikin. Lapsen tulee oppia, että kulkea saa, mutta tiettyjä rajojakin on, eikä kaikkeen voi mennä.

***Paula:** Kaikki lähtee siitä, että se lapsi tietää kuitenkin, että siellä on, et aikuinen on siinä lähellä ja läsnä. Että se voi tehdä sellasia pieniä pyrähdyksiä ja niinkun pienin askelin kokeilla sitä leikkiä, että mitäs mä meenkin tonne, mutta nyt kun musta tuntuu tilanne, vaikka ei ois sanojakaan niin hän voi sitten palata sit niinkun aikuisen lähelle.*

Kasvattaja ei tarjoa heti lapselle jotain tiettyä, jos tietää, että lapsi pärjää itse ja osaa etsiä haluamansa. Kasvattaja voi seurata sitä, mistä lapset itse kiinnostuvat ja innostuvat ja mistä he puhuvat. Kasvattaja voi olla mukana leikissä ja antaa lapselle mahdollisuuden viedä itse leikkiä eteenpäin. Lapsen omaa leikkiä voi tukea ohjaamalla lasta johonkin leikkiin silloin, kun näyttää siltä, ettei lapsi keksi itselleen tekemistä. Kasvattaja voi antaa silloin lapselle vaihtoehtoja tekemiselle.

***Venla:** Ehkä se on sitä tietynlaista havainnointia, että ei ensimmäisenä ole tarjoomassa ihan lapsille, jonka tietää et lapsi pärjää itse osaa leikkiä ja osaa etsiä haluamansa, niin antaa hänen havainnoi vähän ja antaa hänen ensin itse katsella ja mahdollisesti myös kysyäkseen mitä se haluais.*

Lapsen omia kokemuksia, kuten junamatkaa tai uimahallireissua voi hyödyntää leikissä ja kehittää aihetta eteenpäin. Omaa ohjautuvuutta voi tukea myös kyselemällä lapselta leikin aikana leikistä. Yksi haastateltava kertoo, että hänen päiväkodissaan lapsista lähtöisin oleva leikki vietiin päiväkodin pieneksi projektiksi, jossa kasvattajat olivat mukana leikissä ja projektiin syntyi muun muassa erilaisia askarteluja.

6.4.5 Liikuntaleikkien tukeminen

Kasvattajat tukevat lapsen liikkumista ja liikuntaleikkejä olemalla läsnä ja ohjaamalla lasta. Arjessa liikunnan opettelun voi huomioida pienillä asioilla, kun kasvattaja tiedostaa lapsen taidot. Kasvattaja voi antaa lapsen käyttää taitojaan sopivissa tilanteissa. Ulkona ja sisällä kävelytaitoa voi tukea antamalla lapsen käyttöön kärkyjä tukemaan kävelyä. Pikkuhiljaa harjoitellaan vaikka liukumäkeen kiipeämistä tai lapsi viedään keinuun. Jokainen lapsi ja lapsen taidot tulee huomioida yksilöllisesti. Eräs haastateltavista kertoo, että hänen päiväkodissään lapset saavat kulkea päiväkodin käytävillä työntämässä kärkyjä, koska kulkeminen koetaan riittävän turvalliseksi.

Musiikkiliikuntaleikit sopivat hyvin liikkumisen tukemiseen. Liikuntaleikkejä voi leikkiä laulujen muodossa, joissa tietyt asennot otetaan laulun sanoituksen mukaan.

Riehuminen on kasvattajien mielestä hyvää liikuntaleikkiä lapselle, jos riehuminen on riittävästi hallinnassa. Kasvattaja voi tukea lapsen omaehtoista liikkumista tarjoamalla liikkumiseen kannustavia välineitä, kuten tunneleita ja palloja. Lapselle pitää antaa mahdollisuus liikkumiseen ja antaa lapsen yrittää itse. Kaikkea ei tarvitse kieltää.

***Viona:** Ja sitte toisaalta se riehuminenkin on jos se on niinkun tavallaan hallinnassa se riehuminen. - - Voi ottaa justinsa vähän jumppatavaroita kaikennäköstä niinku meil on niitä tunneleita esimerkiksi. Niin siinä ne oppii hirveesti liikkuu. - - Sit että ei kiellä jokaikistä juttuu, mitä ne tekee.*

***Roosa:** Ja sitte antaa tietysti mahdollisuuden lapselle siihen liikkumiseen, et se vähän niinku yrityksen ja erehdyksen kautta opettelee, ettei oo kokoajan silleen niinku tavallaan, että jos on joku tommonen kävelemään opettelevakin lapsi, että tota ei oo kokoajan silleen et älä nyt vaan mee siihen - - Antaa lapsen niinku itse yrittää.*

Kaksivuotiaasta lähtien lapset ovat jo taitavia ohjatuissa jumppatuokioissa ja pyrkivät tekemään liikkeitä kasvattajan mallin mukaan. Liikuntaa voidaan järjestää pienryhmittäin eri tiloissa, mutta liikkuminen on tärkeää myös omassa ryhmähuoneessa. Leikeissä tehdään perusliikkeitä ja juostaan. Silloin kun on lupa juosta, juostaan ympäri huonetta ja hypitään. Leikissä voi olla pallon pyörittämistä ja heittämistä. Pallon pyörittystä harjoitellaan lattialla istuma-asennossa. Lapsilla on yritystä ja he ovat innokkaina mukana. Kasvattaja voi ottaa jumppatuokioilla vastaan myös lapsen omia ehdotuksia siitä, mitä seuraavaksi keksitään tehdä.

***Hanna:** Ihan tost niin, eilenkin ne hyppi tasajalkaa kaikki. Jokainen tossa laulettiin, että hyppää, hyppää, hyppää ja jokainen hyppäs vuorollaan. Taas laulettiin nimeltä, että kuka. Ne oli aivan tohkeissaan siitä.*

Ulkoillessaan lapsen leikki on sisäleikkiä liikunnallisempaa, joten ulkoilu on tärkeää liikkumisleikkien turvaamiseksi. Toisaalta talvella lapsen liikkuminen ulkona vaikeutuu suuren vaatemäärän takia.

***Viola:** Ulkoilu on mun mielest aika, et siellä se leikki on sit enemmän liikunnallista.*

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni selvitti alle kolmevuotiaiden lasten leikkiä ja leikin tukemisen keinoja päiväkodissa työskentelevän kasvattajan näkökulmasta. Tavoitteena oli saada tietoa lasten leikistä ja leikin kehityksestä, kasvattajien keinoista tukea lasten leikkiä päiväkodissa sekä tuoda esiin kasvattajien näkemyksiä leikin merkityksestä alle kolmevuotiaalle lapselle.

Tutkimustulosten mukaan kasvattajat kokevat alle kolmevuotiaiden leikin tärkeäksi lapsen kehitykselle ja kasvuksi. Kasvattajat kuvaavat yksi- ja kaksivuotiaiden leikin kehitystä limittäisinä toisiaan seuraavina vaiheina. Leikki etenee yksinleikistä ja aikuiseen kohdistuvasta leikistä rinnakkaisleikkiin ja siitä yhteistä leikkiä kohti. Kasvattajat tukevat leikkiä muokkaamalla leikkiympäristöä alle kolmevuotiaalle sopivaksi valikoimalla ryhmään sopivia leikkivälineitä. Leikkivälineiden tulee olla konkreettisia, laadukkaita, kestäviä ja turvallisia. Tavaroita ei saa olla myöskään liian paljon. Leikkitiloissa on huomioitava turvallisuus, avoimuus ja selkeys. Tilojen tulee olla viihtyisiä ja mielenkiintoisia. Kasvattajat edistävät leikkirauhaa jakamalla lapsia pienryhmiin, rajaamalla leikkiä ja olemalla itse mukana leikissä. Kasvattajan läsnäolo: lapsen tasolle heittäytyminen ja lattialla istuminen on lapsen leikin tukemisessa tärkeää. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä tärkeämpi kasvattajan rooli on. Läsnäolollaan kasvattaja tuo lapselle turvaa ja voi mukana ollessaan ohjata lapsen leikkiä. Kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä ymmärtää, milloin lapsi tarvitsee tukea ja milloin aikuisen tulee antaa lapsen leikille ja muulle toiminnalle tilaa.

Opinnäytetyöni viitekehys ja haastatteluista saadut tutkimustulokset vastaavat monessa kohdassa toisiaan. Sekä viitekehyksessä että tutkimustuloksissa kerrotaan leikin tärkeydestä lapsen kehitykselle ja kuvataan leikin kehittymistä yksinleikistä yhteiseen leikkiin (Helenius - Savolainen 1996: 120; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 20).

Alle kolmevuotias lapsi leikkii pienvälineillä sekä leikkii kotileikkiä ja rakenteluleikkiä. Lorut, ja muut pikkuleikit sekä tavaroiden lastaaminen ja kuljettaminen mainittiin myös viitekehyksessä ja tuloksissa. (Helenius 2001: 156-157; Kurvinen 2006: 162.) Alle kolmevuotias leikkii jo mielikuvitus- ja jäljittelyleikkejä. Kasvattajat kuvaavat lapsen leikkivän kotileikkiä ja matkivan leikeissään aikuisten tekemisiä. Lasten leikkien aiheet perustuvat lapsen välittömiin kokemuksiin. Lapsi käy leikeissään läpi lähipäivien tapahtumia. (Kurvinen ym. 2006: 160-163; Piaget 1988: 42-47, 51-61; Helenius ym. 2001: 139.)

Pirkko Mäntynen pikkulasten leikkiä käsittelevässä tutkimuksessa pikkulasten leikin edellytyksinä tutkittiin leikkiaikaa, ryhmäjakoja, leikkivälineitä sekä välillistä ja välitöntä ohjausta (Mäntynen 1997: 76). Mäntynen tutkimuksessa olleista leikin edellytyksistä ryhmän jakamisen tärkeys, kasvattajan ohjaus ja leikkivälineiden valinta näkyi myös opinnäytetyöni tuloksissa.

Leikkiympäristön tietoinen muokkaaminen on olennainen osa varhaiskasvatusta. Siinä huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, leikin kehitysvaiheet ja leikkikulttuuri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 22.) Kasvattajat vaikuttavat eri tavoilla leikkiympäristöön tekemällä leikille tilaa ja antamalla leikkiin erilaisia välineitä. Sopivat esineet innostavat lasta monipuolistamaan leikkiä ja sen juonta. Tilojen käyttöä suunniteltaessa on huomioitava eri-ikäisten lasten tarpeet ja erilaisten leikin muotojen vaatimukset. Kasvattajat huomioivat alle kolmevuotiaiden tarpeet muokkaamalla tiloista turvallisia ja avoimia, jotta lapsi voi liikkua turvallisesti ja leikille on tilaa. Alle kolmevuotias tarvitsee leikissään esineitä, koska ajattelu on sitoutunut niihin. Kasvattajat kertovat sopivien esineiden olevan konkreettisia esikuvansa näköisiä leluja, kuten keittiövälineitä ja pikkuautoja. (Helenius ym. 2001: 138-140, 146.)

Liikunnalliset leikit ja liikunnan monipuolisuus ovat alle kolmevuotiaalle lapselle tärkeitä asioita. Ympäristön tulee olla sellainen, että lapsi voi turvallisesti tutkia sitä. (Helenius ym. 2001: 25-30; Kurvinen ym. 2006: 62, 160-163.) Kasvattajat tukevat alle kolmevuotiaan liikkumista mahdollistamalla lapsen käyttää ja harjoitella taitojaan arjen

eri tilanteissa. Riehumisleikit koetaan myös riittävästi hallittuina hyväksi liikunnaksi. Kasvattajat tukevat liikkumisleikkejä myös ohjaamalla niitä lapsille. Kasvattajat kertovat ulkoilun tukevan monipuolista liikuntaa. Kasvattajat muokkaavat leikkihuonetta sellaiseksi, että liikkumiselle jää tilaa ja virikkeitä.

Esittävään leikkiin siirtyville lapsille tulee olla rauhallinen leikkipaikka, koska leikki häiriintyy herkästi (Helenius 1993: 34- 35). Kasvattajat pyrkivät rajaamaan leikkutilaa rauhallisemmaksi kaksi vuotta täyttäneille lapsille, jotka ovat kiinnostuneet leikkimään keskenään. Kasvattaja tarjoaa lapsille leikkiin esimerkiksi nurkkausta tai rajaa leikkiä muun muassa patjoilla. Rajaaminen auttaa lasta erottamaan leikin todellisuudesta ja leikki pysyy paremmin koossa (Helenius ym. 2001: 138-140). Leikkirauhaa lisätään jakamalla lapsia pienempiin ryhmiin, jolloin kasvattaja on mukana leikissä ja ohjaa leikkiä. Leikin järjestelyistä ryhmäjako nousi tärkeäksi Mäntysen tutkimuksessa, sillä ryhmäjakoa toteuttaessa huomioidaan samalla myös muiden järjestelyiden toteutus. Pienryhmässä kasvattaja toimii aktiivisemmin ryhmän ohjaajana, kuin sellaisessa ryhmässä, jota ei ole jaettu. (Mäntynen 1997: 129-130.)

Alle kolmevuotias tarvitsee leikkiinsä vielä aikuisen opastusta ja aikuisen hyväksyvän läsnäolon. (Heinämäki 2000: 17-18). Leikin syntymistä kasvattajat tukevat olemalla mukana leikissä. Leikkinsä kesken alle kolmevuotias lapsi haluaa vielä usein läheisen hoitajan luokse. (Kurvinen ym. 2006: 159.) Kasvattajat kertoivat istuvansa lattialla ja lapsi voi leikin ja tutkimisensa välillä palata aikuisen syliin.

Leikkiä ei voi antaa ulkoa päin tuputtamalla, vaan leikki tapahtuu lapsen ehdoilla. Leikin vapaaehtoisuus on tärkeää. (Helenius 1993: 34- 35; Kahri 2001: 14, 15; Kalliala 2008: 50; Helenius ym. 2001: 27, 79.) Tulosten mukaan kasvattajat pyrkivät kannustamaan lapsen omaehtoista leikkiä erilaisin keinoin. Kasvattajat pyrkivät siihen, että leikin hallinta säilyy lapsella. Kasvattajat havainnoivat leikkiä ollessaan mukana leikissä ja seuraavat lapsen mielenkiinnon kohteita. He antavat lapsen itse valita tekemisensä tai antavat vaihtoehtoja, joista lapsi saa itse valita.

Tuloksissa kasvattajat kertovat, että kasvattajan ja lapsen välistä leikkiä voi toteuttaa perushoitotilanteissa esimerkiksi loruja hyödyntäen. Alle kolmevuotiaiden päiväkotipäivästä suuri osa kuluu perushoitotilanteissa, joissa leikinomaisuutta on hyvä hyödyntää. Se toimii apuna perushoitotilanteiden sujumisessa. (Helenius ym. 2001: 142-143.) Kasvattajat antavat lapsille esimerkkiä leikkiin olemalla itse mukana tai antamalla konk-

reettisiä ohjeita leikkiin. Aikuisen esimerkki on lapselle tärkeää, jotta lapsi oppii käyttämään esineitä. (Helenius 1993: 32.)

Kuten viitekehyksessä myös tuloksissa ilmenee, että lasten konfliktit ovat hyödyllisiä, koska niissä lapsi voi kehittää omia ratkaisutaitojaan (Helenius ym. 2001: 122; (Helenius ym. 2001: 27). Kasvattajat kertovat kuitenkin puuttuvansa riitaan tarvittaessa. Sellaisissa tilanteissa esimerkiksi lapset eivät ole tasavertaisia riidan ratkaisussa tai konflikti on fyysinen. Konfliktien ratkaisu vaatii aikuiselta hienovaraisuutta. (Kurvinen ym. 2006: 156, 217-219.) Kasvattajat pohtivat sitä, milloin tulee puuttua ja milloin antaa tilaa lapsen ratkaista itse ongelmatilanteita, jotta hänen omat ratkaisutaidot kehittyvät.

Tuloksista ilmeni, että omiakin asioita saatetaan työajalla keskustella, vaikka kasvattaja tiedostaa, että niin ei pitäisi olla. Kallialan mukaan toisten aikuisten seurasta luopuminen on askel päiväkodin leikkikulttuurin parantamiseksi (Kalliala 2008: 53). Kallialan tutkimuksessa esille tuotu vuorovaikutuksen niukkuus ei tullut kuitenkaan opinnäytetyöni tuloksissa ilmi.

Alle kolmevuotiaiden leikkiä päiväkodissa on tutkittu Suomessa aikaisemmin. Esimerkiksi Mäntysen ja Kallialan tutkimukset käsittelevät alle kolmevuotiaiden leikkiä. Heidän tutkimuksissaan kasvattajien työtä on havainnoitu ja analysoitu ulkopuoleisen tutkijan näkökulmasta. Opinnäytetyöni esittää leikin tukemisen keinoja päiväkodissa työskentelevän kasvattajan näkökulmasta. Kalliala esitti, että pienten lasten kanssa työskentelevältä vaaditaan herkkyyttä havainnoida lasta ja hänen tunteita (Kalliala 2008: 30, 34). Herkkyyden vaatimus tuli esiin tutkimustuloksissani. Tuloksista ilmeni myös se, että kaikkia leikin edellytyksiä ei voi aina toteuttaa haluamallaan tavalla, koska osa työntekijöistä on poissa. Tästä aiheesta myös Kalliala puhui tutkimuksessaan. (Kalliala 2008: 266, 268.)

Opinnäytetyö kokosi alle kolmevuotiaiden lasten leikistä ja leikin tukemisesta tietoa. Viitekehys ja tutkimustulokset täydensivät toisiaan. Viitekehyksessä korostui lapsen kehitys ja tutkimustuloksissa ne konkreettiset keinot, joilla kasvattajat tukevat alle kolmevuotiaan leikkiä. Osasta tuloksista on tietoa lähdekirjallisuudessa, osa tiedosta on uutta.

Opinnäytetyön tuloksissa leikkivälineiden suuri määrä lasten leikkiä haittaavana tekijänä on asia, jota ei mainittu lukemassani lähdekirjallisuudessa. Konkreettiset kuvaukset leikin tukemisesta ovat myös tuoneet kasvattajien tukemisen keinoista uutta tietoa. Vaikka opinnäytetyöni tutkii leikin tukemista päiväkotiympäristössä, kasvattajien käyttämät keinot eivät rajoitu pelkästään päiväkotiin. Niitä voi käyttää hyväkseen myös muussa ympäristössä.

Tuloksista voi päätellä, että kasvattajat kokevat lasten leikin tukemisen tärkeäksi ja pyrkivät edistämään leikin edellytyksiä monilla eri tavoilla. Kasvattajien keinot leikin tukemisessa ovat samankaltaisia alan kirjallisuuden esittämien ratkaisujen kanssa. Täten voidaan päätellä, että kasvattajat tuntevat leikin tukemista käsittelevää teoriaa ja osaavat soveltaa teoriaa käytäntöön.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tulokset tuovat lisätietoa alle kolmevuotiaan lapsen leikin tukemisesta päiväkodissa. Tulokset tuovat tietoa käytännön toteutustavoista ja antavat konkreettisia esimerkkejä. Haastateltavien vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä toistensa sekä teoreettisen viitekehyksen kanssa. Vastauksissa ilmeni, miten leikin tukemista koskevaa tietoa sovelletaan käytännössä. Haastatteluissa esitettiin myös ihanteita siitä, miten leikin tukemista tulisi toteuttaa, jos päiväkodin resurssit mahdollistaisivat sen.

Opinnäytetyöhöni tutustuminen voi lisätä kasvattajien tietoisuutta heidän omista kasvatuskäytännöistä. Päiväkotityöhön ja kasvatukseen liittyy paljon asioita, joita kasvattaja toteuttaa tiedostamatta tekojensa pedagogista merkitystä. Tutkimustuloksiin kasvattaja voi peilata oman työnsä toteuttamistapoja. Tuloksista voi löytää itselleen uusia ideoita siihen, miten alle kolmevuotiaiden lasten leikkiä voi tukea. Leikistä kiinnostuneille ja alan opiskelijoille opinnäytetyöni kokoaa alle kolmevuotiaan kehitystä ja leikkiä.

Koin laadulliset menetelmät ja teemahaastattelun sopiviksi opinnäytetyössäni. Haastattelutilanteet olivat tunnelmaltaan rentoja ja niissä esitettiin paljon konkreettisia esimerkkejä, kuten olin toivonut. Kuusi haastateltavaa oli mielestäni sopiva määrä työhöni. Haastatteluissa samat asiat alkoivat toistua, mutta jokainen haastattelu toi jotain uutta.

Haasteellisinta opinnäytetyössäni oli aiheen rajaaminen. Se vei runsaasti aikaa prosessin muilta vaiheilta. Lopputuloksena rajaus on mielestäni onnistunut, koska se antaa melko laajan kuvan alle kolmevuotiaiden lasten leikin tukemisesta. Toki esille tulleita asioita voisi tutkia yksittäinkin tarkemmin. Yksi- ja kaksivuotiaan kehitys ja leikki ovat hyvin erilaisia, joten keinotkin leikin tukemisessa poikkeavat toisistaan. Varhaiskasvatusta käsittelevässä kirjallisuudessa alle kolmevuotias lapsi jää kolme vuotta täyttäneitä lapsia vähemmälle, joten opinnäytetyössä kokoamani tieto paikkaa tätä kohtaa. Päiväkodissa toteutettava jako alle ja yli kolmevuotiaiden ryhmään perustelee rajaustani. Lapsen kuvaaminen yksivuotiaasta kolmevuotiaaseen samassa työssä oli haastavaa lasten erilaisien taitojen takia. Haastatteluissa edettiin välillä hiukan epäjohdonmukaisesti yksivuotiaiden kuvaamisesta kaksivuotiaisiin ja takaisin.

Yksi- ja kaksivuotiaiden taitojen erilaisuus sai minut pohtimaan sitäkin, onko päiväkohteissa yleinen jako alle kolme- ja yli kolmevuotiaiden ryhmiin paras mahdollinen vai pitäisikö jakoa ikäryhmittäin olla vielä enemmän. Haastatteluissa näkyvästi esille tullut alle kolmevuotiaan lapsen emotionaalinen herkkyys, turvallisuuden kaipuu ja niiden huomioiminen kasvattajan työssä yhdistää kuitenkin taidoiltaan hyvin erilaisia yksi- ja kaksivuotiaita.

Leikkivälineiden suuresta määrästä aiheutuva haitta lapsen leikille oli opinnäytetyössäni mielenkiintoinen tutkimustulos. Asiaa on jatkossa aihetta tutkia enemmän. Jo alle kolmevuotiaalla lapsella saattaa olla kotonaankin niin paljon leluja, että leikkiin keskittyminen häiriintyy. Olisi mielenkiintoista saada lisää tutkimustietoa suuren lelumäärän haitoista ja hyödyistä.

Opinnäytetyöstä on ollut paljon hyötyä omassa lastentarhanopettajan työssäni. Olen saanut leikistä ja sen kehityksestä sekä alle kolmevuotiaan kehityksestä lisää tietoa. Aiheen rajaamisen vaikeuden aiheuttamat sivupoluille eksymiseni ovat opettaneet minulle muitakin lapsiin ja lapsen kasvatukseen liittyviä asioita. Uusia asioita oppiessani olen päässyt hyödyntämään teorian tietoaani heti käytäntöön omassa päiväkotiryhmässäni, joka on myös osaltaan motivoinut valitsemaan aiheeksi alle kolmevuotiaiden lasten leikin.

LÄHTEET

- Hakkarainen, Pentti 1990: Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus. Helsinki: Orienta-konsultit.
- Heinämäki, Liisa 2000: Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Tammi.
- Helenius, Aili 1993: Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Helenius, Aili – Karila, Kirsti – Munter, Hilikka – Mäntynen, Pirkko – Siren-Tiusanen, Helena 2001: Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.
- Helenius, Aili – Savolainen, Jaana 1996: Leikistä oppimiseen. Teoksessa Jantunen, Timo – Rönnberg, Paula (toim.): Anna lapsen leikkiä. Jyväskylä: Gummerus. 119-128.
- Kalliala, Marjatta 2008: Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kahri, Mari 2001: Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0-3-vuotiaan maailmaan. Kauhava: Pienperheyhdistys.
- Korhonen, Tapio 1996: Lapsen neuropsykologinen kehitys. Teoksessa Pihlaja, Päivi – Svärd Pirjo-Liisa (toim.): Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY. 39-53.
- Kurvinen, Auli – Neuvonen, Sohvi – Sivén, Tuula – Vartiainen, Jari – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2006: Lapsuus: erityinen elämän vaihe. Helsinki: WSOY.
- Kyngäs, Helvi – Vanhanen, Liisa 1999: Sisällön analyysi. Hoitotiede 11. 3-12.
- Mäntynen, Pirkko 1997: Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Piaget, Jean 1988: Lapsi maailmansa rakentajana. Porvoo: Helsinki: Juva: WSOY.
- Piaget, Jean – Inhelder, Bärbel 1977: Lapsen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.
- Pihlaja, Päivi – Prokkonen, Leena 1996: Liikuntavammainen lapsi. Teoksessa Pihlaja, Päivi – Svärd Pirjo-Liisa (toim.): Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY. 220-236.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Verkkodokumentti.
<<http://varttua.stakes.fi/NR/ronlyres/DD04983E-D154-4FE4-90A1-E2690175BE26/0/vasu.pdf>>. Luettu 24.11.2008.
- Kurvinen, Auli – Neuvonen, Sohvi – Sivén, Tuula – Vartiainen, Jari – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2006: Lapsuus: erityinen elämän vaihe. Helsinki: WSOY.

Salmivalli, Christina 2005: Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi Anneli 2004: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

TAUSTATIEDOT

- Missä tehtävissä toimit?

-
- Millaisessa ryhmässä työskentelet? (aikuisia/lapsia/lasten ikä)

-
- Kuinka pitkään olet työskennellyt tehtävässä? (kyseisessä päiväkodissa/kokonaisuudessaan)
-

KYSYMYKSET

Miten toteutat päiväkodissa aikuisen ja lapsen välistä yhteistä leikkiä?

Millä keinoilla tuet lasten yhteisen leikin kehittymistä?

Millaisissa tilanteissa puutut lasten leikkiin? (konfliktit, sääntöjen rikkominen)

Miten tuet ja mahdollistat alle 3-vuotiaan omaa ohjautuvuutta leikissä?

Miten mahdollistat päiväkodissa liikkumaan opettelevan lapsen suuren tarpeen liikkumisleikkeihin?

Mitä huomioit tilojen ja välineiden suunnittelussa alle 3-vuotiaiden leikin kannalta?

Mitä leikki merkitsee mielestäsi alle 3-vuotiaalle lapselle?

- Millaisia leikkejä alle 3-vuotiaat leikkivät?

- Miten sinä suhteudut alle 3-vuotiaiden leikkimiseen?
(leikin mahdollistaminen ja tukeminen)



Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

1 (6)

Hakemuksen saapumispäivämäärä Datum då ansökan mottagits

LIITE 2
1 (6)

1 TUTKIMUS- LUVAN HAKIJA TAI TUTKIMUS- RYHMÄN VASTUU- HENKIÖ	Sukunimi Släktnamn Rätty	Etunimi Förnamn Hilkka Johanna		
	Osoite Adress [REDACTED]			
DEN SOM AN- HÄLLER OM TILLSTÄND, ELLER ANSVARS- PERSON FÖR UNDERSÖK- NINGSS- GRUPPEN	Puhelin Telefon [REDACTED]	Sähköpostiosoite E-postadress [REDACTED]		
	Oppi-/tutkimuslaitos Läro-/forskningsanstalt			
<input type="checkbox"/> 1 Yliopisto - Universitet <input type="checkbox"/> 2 Muu korkeakoulu - Annan högskola <input type="checkbox"/> 3 Keskiasteen/ammattillinen koulu - Mellanstadie/yrkesutbildande skola <input checked="" type="checkbox"/> 4 Ammattikorkeakoulu - Yrkeshögskola <input type="checkbox"/> 5 Muu oppilaitos - Annan läroanstalt <input type="checkbox"/> 6 Muu taustayhteisö kuin oppilaitos/koulu - Annan sammanslutning än läroanstalt eller skola				
Suoritettut tutkinnot Utförda examina				
2 TUTKIMUK- SEN OHJAAJA/ JOHTAJA HANDLEDARE FÖR UNDERSÖK- NINGEN	Nimi Namn [REDACTED]			
	Toimipaikka ja osoite Tjänsteställe och adress Metropolia Tukholmankatu 10 Puhelin toimeen Telefon till tjänsten [REDACTED] 30			
Oppiarvo/ammatti Studiegrad/yrke [REDACTED]				
3 TUTKIMUS UNDERSÖK- NINGEN	Tutkimuksen kohdealue sosiaalitoimissa Objektet för undersökningen inom socialväsendet			
	1 Lasten päivähoito Barndagvården <input checked="" type="checkbox"/> 11 päiväkotihoidon vård på daghem <input type="checkbox"/> 12 perhepäivähoito familjedagvård <input type="checkbox"/> 13 esiopetus förskoleundervisning <input type="checkbox"/> 14 kotihoidon tuki hemvårdsstöd <input type="checkbox"/> 15 yksityisen hoidon tuki privat vårdstöd	2 Lapsiperheet Barnfamiljer <input type="checkbox"/> 21 perhekeskus- toiminta familjecenter- verksamhet <input type="checkbox"/> 22 perheneuvola- palvelut familjerådgiv- ningsservice <input type="checkbox"/> 23 perheoikeudel- liset asiat familjerättsliga ärenden <input type="checkbox"/> 24 sijaishuolto vård utom hemmet <input type="checkbox"/> 25 leikkitoiminta lekverksamhet	3 Aikuiset Vuxna <input type="checkbox"/> 31 sosiaalinen ja taloudellinen tuki socialt och ekonomiskt stöd <input type="checkbox"/> 32 työvoiman palvelukeskus- toiminta verksamhet vid centralen för arbetskrafts- service <input type="checkbox"/> 33 sosiaalinen kuntoutus social rehabil- itering <input type="checkbox"/> 34 vammaistyö handikapp- service <input type="checkbox"/> 35 ruotsinkieliset sosiaalipalvelut svensk socialservice	4 Vanhukset Äldringar <input type="checkbox"/> 41 sosiaali- ja lähtiyö socialt arbete och närarbete <input type="checkbox"/> 42 vanhainkoti- ja palveluasumi- nen boende på äldringshem och servicehus <input type="checkbox"/> 43 päivätoiminta dagverksamhet <input type="checkbox"/> 44 omaishoidon tuki stöd för närstå- endevård <input type="checkbox"/> 45 palvelu- ja virkistyskeskus- toiminta verksamhet på service- eller rekreations- central för äldringar
6. Muu kohdealue mikä: Annat objekt <input type="checkbox"/> 61 vilket:				
Tutkimuksen nimi ja aihe (lyhyt kuvaus) Undersökningens namn och ämne (kort beskrivning) 1-3-vuotiaiden lasten leikin tukeminen päiväkodissa.				
<input checked="" type="checkbox"/> Liitteenä tutkimussuunnitelma Forskningsplanen bifogas				
Tutkimussuunnitelman hyväksymispäivämäärä oppi-/ tutkimuslaitoksessa Datum då forskningsplanen godkänts på läro-/ forskningsanstalten 3.4.2008				



<p>3 TUTKIMUS (jatkuu)</p> <p>UNDER- SÖKNINGEN (forts.)</p>	<p>Tutkimuksen taso/laatu <i>Undersökningens nivå/kvalitet</i></p> <table border="0"><tr><td><input type="checkbox"/> 1 Väitöskirja <i>Doktorsavhandling</i></td><td><input type="checkbox"/> 2 Lisensiaattitutkimus <i>Licentiatavhandling</i></td><td><input type="checkbox"/> 3 Pro gradu</td><td><input type="checkbox"/> 4 Pro-seminariotyö <i>Proseminariearbete</i></td></tr><tr><td><input checked="" type="checkbox"/> 5 Ammatillinen opinnäyte <i>Lärdomsprov för yrkesexamen</i></td><td><input type="checkbox"/> 6 Muu opinnäyte <i>Annat lärdomsprov</i></td><td colspan="2"><input type="checkbox"/> 7 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i></td></tr></table> <p>Pääasiallinen tutkimustapa/-menetelmä (rastita yksi vaihtoehto) <i>Huvudsaklig undersökningsmetod (kryssa för ett alternativ)</i></p> <table border="0"><tr><td><input type="checkbox"/> 1 Kysely <i>Enkät</i></td><td><input checked="" type="checkbox"/> 2 Haastattelut <i>intervjuer</i></td><td><input type="checkbox"/> 3 Asiakirja-/tilastoanalyysi <i>Dokument-/statistikanalys</i></td></tr><tr><td><input type="checkbox"/> 4 Koasetelma <i>Provinstitution</i></td><td><input type="checkbox"/> 5 Havainnointi <i>Observation</i></td><td><input type="checkbox"/> 6 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i></td></tr></table> <p>Aineiston suunniteltu keruu-aika <i>Tidsperiod för insamling av undersökningsmaterial</i></p> <table border="0"><tr><td>Alkaa <i>Börjar</i> 1.3.2009</td><td>Päätyy <i>Upphör</i> 1.5.2009</td></tr></table> <p>Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika <i>Uppskattad tidpunkt då undersökningen antas bli färdig</i> Päivämäärä <i>Datum</i></p>	<input type="checkbox"/> 1 Väitöskirja <i>Doktorsavhandling</i>	<input type="checkbox"/> 2 Lisensiaattitutkimus <i>Licentiatavhandling</i>	<input type="checkbox"/> 3 Pro gradu	<input type="checkbox"/> 4 Pro-seminariotyö <i>Proseminariearbete</i>	<input checked="" type="checkbox"/> 5 Ammatillinen opinnäyte <i>Lärdomsprov för yrkesexamen</i>	<input type="checkbox"/> 6 Muu opinnäyte <i>Annat lärdomsprov</i>	<input type="checkbox"/> 7 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i>		<input type="checkbox"/> 1 Kysely <i>Enkät</i>	<input checked="" type="checkbox"/> 2 Haastattelut <i>intervjuer</i>	<input type="checkbox"/> 3 Asiakirja-/tilastoanalyysi <i>Dokument-/statistikanalys</i>	<input type="checkbox"/> 4 Koasetelma <i>Provinstitution</i>	<input type="checkbox"/> 5 Havainnointi <i>Observation</i>	<input type="checkbox"/> 6 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i>	Alkaa <i>Börjar</i> 1.3.2009	Päätyy <i>Upphör</i> 1.5.2009
<input type="checkbox"/> 1 Väitöskirja <i>Doktorsavhandling</i>	<input type="checkbox"/> 2 Lisensiaattitutkimus <i>Licentiatavhandling</i>	<input type="checkbox"/> 3 Pro gradu	<input type="checkbox"/> 4 Pro-seminariotyö <i>Proseminariearbete</i>														
<input checked="" type="checkbox"/> 5 Ammatillinen opinnäyte <i>Lärdomsprov för yrkesexamen</i>	<input type="checkbox"/> 6 Muu opinnäyte <i>Annat lärdomsprov</i>	<input type="checkbox"/> 7 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i>															
<input type="checkbox"/> 1 Kysely <i>Enkät</i>	<input checked="" type="checkbox"/> 2 Haastattelut <i>intervjuer</i>	<input type="checkbox"/> 3 Asiakirja-/tilastoanalyysi <i>Dokument-/statistikanalys</i>															
<input type="checkbox"/> 4 Koasetelma <i>Provinstitution</i>	<input type="checkbox"/> 5 Havainnointi <i>Observation</i>	<input type="checkbox"/> 6 Muu, mikä <i>Annan, vilken</i>															
Alkaa <i>Börjar</i> 1.3.2009	Päätyy <i>Upphör</i> 1.5.2009																
<p>4 TUTKIMUS- SUUNNITELMAN JULKISUUS FORSKNINGS- PLANENS OFFENTLIGHET</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> Annan sosiaalivirastolle luvan antaa tutkimussuunnitelmaani koskevia tietoja ulkopuolisille. <i>Jag ger socialverket tillstånd att lämna ut uppgifter om min forskningsplan till utomstående.</i></p> <p><input type="checkbox"/> Tutkimussuunnitelmastani ei saa antaa tietoja ulkopuolisille. <i>Uppgifter om min forskningsplan får inte lämnas ut till utomstående.</i></p>																
<p>5 ASIAKIRJA- TIEDOT, JOIHIN TÄSSÄ HAKEMUK- SESSA HAETAAN LUPAA</p> <p>DOKUMENT- UPPGIFTER FÖR VILKA TILLSTÄND ANSÖKS</p>	<p>Tarvitavat sosiaalihuollon salassapidettävät asiakirjatiedot, mitä tietoja ja mistä <i>Önskade sekretessbelagda uppgifter ur socialvårdens dokument, vilka uppgifter och varifrån</i></p> <p>Arvio sosiaalivirastolle aiheutuvista ylimääräisistä kustannuksista (Aineiston hankkiminen, tietojen poiminta asiakastietorekisteristä tms.) <i>Bedömning om de extra kostnader som åsamkas socialverket (Anskaffning av undersökningsmaterial, plockning av data från klientdataregistret, o.d.)</i></p>																
<p>6 KÄYTTÖ- OIKEUDET ÅTKOMST- RÄTTIGHETER</p>	<p>Onko haettu tai haetaanko tutkimusta varten käyttöoikeutta sosiaaliviraston tietojärjestelmään? <i>Har den sökande ansökt eller tänker han ansöka om åtkomsträttigheter till socialverkets datasystem för undersökningen?</i></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> 1 Ei <i>Nej</i> <input type="checkbox"/> 2 Kyllä <i>Ja</i></p> <p>Mihin järjestelmään ja mille ajalle? <i>Till vilket system och för vilken tidsperiod?</i></p>																
<p>7 MUUT TUTKIMUK- SESSA KÄYTET- TÄVÄT TIEDOT JA SUOSTUMUS</p> <p>ÖVRIGA UPPGIFTER SOM ANVÄNDS I UNDERSÖK- NINGEN OCH SAMTYCKE</p>	<p>Muut asiakirjatiedot, mitkä, mistä ja millaisin luvin <i>Övriga dokumentuppgifter, vilka, varifrån och med vilka tillstånd</i></p> <p>Muut tiedot (esim. tutkittavilta haastattelu/kyselyin saatavat tiedot, näytteet yms.) <i>Andra uppgifter (t.ex. uppgifter som erhållits genom intervjuer av de undersökta, prover mm.)</i></p> <p><input type="checkbox"/> Liitteenä mallit yhteydenotto- ja informointikirjeistä ja suostumusasiakirjoista <i>Modeller av kontakt- och informationsbrev samt dokument om samtycke bifogas</i></p>																
<p>8 TUTKIMUSREKISTERIN TIETOTYYPIT (liitteenä esim. luonnos henkilötietolain perusteella laadittavasta rekisteriselosteesta)</p> <p>TYPER AV DATA I UNDERSÖKNINGS- REGISTRET (bifoga t.ex. ett utkast av den registerbeskrivning som bör göras enligt personuppgiftslagen)</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> 1 Tutkimus ei sisällä henkilöiden tunnistetietoja. Ei synny rekisteriä. <i>Undersökningen innehåller inte uppgifter som personer kan identifieras av. Register uppstår inte.</i></p> <p><input type="checkbox"/> 2 Tutkimusrekisteriin kerättävät tunnist- ja yksilöintitiedot eriteltyinä (myös esim. kuva- tai videomateriaali, joista henkilö on tunnistettavissa, edellyttää tutkimusrekisteriä) <i>Specifiering över individuella personuppgifter man har för avsikt att samla upp i ett undersökningsregister (även t. ex. bild- och videomaterial, ur vilket personer kan identifieras, kräver ett undersökningsregister)</i></p>																



<p>9 TUTKIMUS- AINEISTON SUOJAUS LUVATONTA KÄSITTELYÄ VASTAAN</p> <p>SKYDD AV UNDERSÖK- NINGSS- MATERIALET MOT OLOVLIG BEHANDLING</p>	<p>Tunnistetietojen käyttö tutkimuksessa</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> 1 Tutkimusaineisto ei sisällä tunnistetietoja. <i>Undersökningsmaterialet innehåller inte identifieringsuppgifter.</i></p> <p><input type="checkbox"/> 2 Tunnistetiedot poistetaan ennen analyysivaihetta. <i>Identifieringsuppgifterna avlägsnas före analyskedet.</i></p> <p><input type="checkbox"/> 3 Analyysi tehdään tunnistetiedoin. Perustelu tunnistetietojen säilyttämiselle aineistossa: <i>Analysen görs med identifieringsuppgifter. Motivering till att identifieringsuppgifterna bevaras i materialet:</i></p> <p>Jos analyysi tehdään tunnistetiedoin, miten aineiston suojaus on järjestetty? Om analysen görs med identifieringsuppgifter, hur har dataskyddet av materialet ordnats?</p> <p>Atk:lla käsiteltävän aineiston suojaustapa <i>Skyddsförfarande av materialet som behandlas med adb</i></p> <p><input type="checkbox"/> 1 käyttäjätunnus <input type="checkbox"/> 2 salasana <input type="checkbox"/> 3 käytön rekisteröinti <input type="checkbox"/> 4 kulun valvonta <input type="checkbox"/> 5 muu <i>användarkod lösenord användarregistrering passerkontroll övrigt skydd</i></p> <p>Kuvatkaa muu suojaustapa tarkemmin eri käsittelyvaiheiden osalta. <i>Beskriv det övriga skyddsförfarandet i detalj i olika skeden av behandlingen av data.</i></p> <p>Kuka vastaa rekisterinpidosta ja sen laillisuudesta (henkilön nimi)? <i>Vem ansvarar för registerföring och dess laglighet (personens namn)?</i></p>
<p>10 TUTKIMUS- AINEISTON HÄVITTÄ- MINEN/ ARKISTOINTI</p> <p>FÖRSTÖ- RING/ ARKIVERING AV UNDERSÖK- NINGSS- MATERIALET</p>	<p>Tutkimusaineiston hävittäminen Förstöring av undersökningsmaterialet</p> <p>1 <input type="checkbox"/> Tutkimusaineisto ja tunnistetiedot hävitetään, miten ja milloin: <i>Undersökningsmaterialet och identifieringsuppgifterna förstörs, hur och när:</i></p> <p>2 <input checked="" type="checkbox"/> Tutkimusaineisto ilman tunnistetietoja säilytetään/arkistoidaan <i>Undersökningsmaterialet utan identifieringsuppgifter förvaras /arkiveras</i></p> <p>3 <input type="checkbox"/> Tutkimusaineisto tunnistetiedoin säilytetään/ arkistoidaan <i>Undersökningsmaterialet med identifieringsuppgifter förvaras /arkiveras</i></p> <p>Tutkimusaineiston arkistointi Arkivering av undersökningsmaterialet</p> <p>1 <input type="checkbox"/> Ilman tunnistetietoja <i>Utan identifieringsuppgifter</i> Mihin arkistoidaan <i>Arkiveringsplats</i></p> <p>2 <input type="checkbox"/> Tunnistetiedoin arkistolaisissa tarkoitetun viranomaisen aineistona arkistolain säännösten nojalla arkistonmuodostus- suunnitelman mukaisesti. <i>Med identifieringsuppgifter som myndighetsmaterial enligt en arkivbildningsplan med stöd av arkivlagens föreskrifter.</i> Mihin arkistoidaan <i>Arkiveringsplats</i></p> <p>3 <input type="checkbox"/> Tunnistetiedoin Kansallisarkiston luvalla. <i>Med identifieringsuppgifter med tillstånd av riksarkivet.</i> Mihin arkistoidaan <i>Arkiveringsplats</i></p>



Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÅND**

4

<p>11 TUTKIMUKSEN EETTINEN ARVIOINTI</p> <p>ETISK BEDÖMNING AV UNDER- SÖKNINGEN</p>	<p>Miten eettiset näkökohdat on otettu huomioon tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa? <i>Hur har de etiska aspekterna beaktats i planeringen av undersökningen och dess genomförande?</i></p> <p>Ei päiväkodin tai haastateltavien tunnistetietoja. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.</p>		
<p>12 SITOU- MUKSET JA ALLEKIRJOI- TUKSET</p> <p>(Sitoumuksen allekirjoittavat kaikki ne henkilöt, jotka tutkimusta tehtaessä käsittelevät salassa pidettäviä tietoja)</p> <p>FÖRBINDEL- SER OCH UNDER- TECKNINGAR</p> <p>(Förbindelsen undertecknas av alla som under förloppet av undersök- ningen behandlar sekretess- belagda uppgifter)</p>	<p>Sitoudun siihen, etten käytä saamiani tietoja asiakkaan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten muiden etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus enkä luovuta saamiani henkilötietoja sivulliselle.</p> <p>Luovutan valmiista tutkimusraportista yhden kappaleen korvauksetta sosiaaliviraston tietopalveluun, osoite: PL 7010, 00099 HELSINGIN KAUPUNKI.</p>	<p><i>Jag förbinder mig till att inte använda de uppgifter jag erhållit till förfång eller i nedsättande syfte för klienten eller hans/hennes närmaste eller i avsikt att kränka sådana intressen som sekretessplikten är avsedd att skydda. Jag överlåter inte heller personuppgifter jag erhållit till utomstående.</i></p> <p><i>Jag överlåter ett exemplar av den färdiga forskningsrapporten utan ersättning till socialverkets informationstjänst, PB 7010, 00099 HELSINGFORS STAD</i></p>	
<p>Paikka ja päivämäärä <i>Ort och datum</i></p> <p>5.2.2009</p>	<p>Allekirjoitus ja nimen selvitys <i>Underskrift och namnförtydligande</i></p> <p><i>Johanna Rätty</i></p>	<p>Henkilötunnus <i>Personbeteckning</i></p> <p>██████████</p>	
<p>Paikka ja päivämäärä <i>Ort och datum</i></p>	<p>Allekirjoitus ja nimen selvitys <i>Underskrift och namnförtydligande</i></p>	<p>Henkilötunnus <i>Personbeteckning</i></p>	
<p>Paikka ja päivämäärä <i>Ort och datum</i></p>	<p>Allekirjoitus ja nimen selvitys <i>Underskrift och namnförtydligande</i></p>	<p>Henkilötunnus <i>Personbeteckning</i></p>	
<p>Paikka ja päivämäärä <i>Ort och datum</i></p>	<p>Allekirjoitus ja nimen selvitys <i>Underskrift och namnförtydligande</i></p>	<p>Henkilötunnus <i>Personbeteckning</i></p>	
<p>Paikka ja päivämäärä <i>Ort och datum</i></p>	<p>Allekirjoitus ja nimen selvitys <i>Underskrift och namnförtydligande</i></p>	<p>Henkilötunnus <i>Personbeteckning</i></p>	
<p>Osoite johon päätös lähetetään <i>Adress till vilken beslutet skall sändas</i></p>			
<p>13 LAUSUNTO TUTKIMUK- SESTA JA HAKEMUKSEN TEKNINEN TARKISTA- MINEN</p> <p>UTLÅTANDE OM UNDER- SÖKNINGEN OCH TEKNISK GRANSKNING AV ANSÖKAN</p>	<p>Lausunto/ Vastuualue 1 <i>Utlåtande / Ansvarsområde 1</i></p>		
<p>Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero <i>Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon</i></p>	<p>Lausunto/ Vastuualue 2 <i>Utlåtande / Ansvarsområde 2</i></p>		
<p>Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero <i>Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon</i></p> <p>11.2.2009 <i>Seprosimus</i> 310 42546</p>			



Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

5

LIITE 2
5 (6)

13 jatkuu fortsätter	Lausunto/ Vastuualue 3 <i>Utlåtande / Ansvarsområde 3</i>		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero <i>Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon</i>		
	Lausunto/ Vastuualue 4 <i>Utlåtande / Ansvarsområde 4</i>		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero <i>Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon</i>		
	Lausunto/ Vastuualue 5 <i>Utlåtande / Ansvarsområde 5</i>		
	Päivämäärä, allekirjoitus/ nimen selvitys, puhelinnumero <i>Datum, underskrift / namnförtydligande, telefon</i>		
14 YHTEYS- HENKILÖ(T) SOSIAALI- VIRASTOSSA KONTAKT- PERSON(ER) PÅ SOCIAL- VERKET	Nimi <i>Namn</i>	Virka-asema <i>Tjänsteställning</i>	Puhelin <i>Telefon</i>
	<i>Seppo Saarnas</i>	<i>kouvo</i>	<i>31042546</i>
	Nimi <i>Namn</i>	Virka-asema <i>Tjänsteställning</i>	Puhelin <i>Telefon</i>
Nimi <i>Namn</i>	Virka-asema <i>Tjänsteställning</i>	Puhelin <i>Telefon</i>	



Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto

Helsingfors stad
Socialverket

**TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUS**

**ANSÖKAN OM
FORSKNINGS-
TILLSTÄND**

6

<p>15 PÄÄTÖS BESLUT</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> 1 Tutkimuslupa myönnetään esitetystä muodosta <i>Forskningstillstånd beviljas enligt framställningen</i></p> <p><input type="checkbox"/> 2 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin: <i>Forskningstillstånd beviljas på följande villkor:</i></p> <p><input type="checkbox"/> 3 Lupa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään sosiaaliviraston tutkimuksen yhteyshenkilön kanssa erikseen sovitussa laajuudessa. Käyttöoikeudet yksilöidään erikseen lomakkeella "Käyttöoikeus ja vaihtoloukkaus" <i>Tillstånd att erhålla data ur sekretessbelagda dokument och personregister beviljas i den omfattning man separat avtalat om med undersökningens kontaktperson på socialverket. Åtkomsträttigheterna specificeras skilt på blanketten "Käyttöoikeus ja vaihtoloukkaus"</i></p> <p><input type="checkbox"/> 4 Tutkimuslupahakemus hylätään, perustelut: <i>Ansökan om forskningstillstånd avslås med följande motiveringar:</i></p>
<p>16 PÄÄTÖKSEN- TEKIJÄ BESLUTS- FATTARE</p>	<p>Päätöspäivämäärä <i>Beslutsdatum</i></p> <p>Päätöksentekijän allekirjoitus, sen selvitys ja virka-asema <i>Beslutsfattarens underskrift, namnförtydligande och tjänsteställning</i></p> <p>12.1.2009 <i>Hannele Lakkavaara</i> vs. päivähoiton johtaja Hannele Lakkavaara</p>
<p>17 PÄÄTÖKSEN JAKELU DISTRIBUTION AV BESLUTET</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> Hakijalle <input type="checkbox"/> Yhteyshenkilölle <input checked="" type="checkbox"/> Kehittämispalveluun <input type="checkbox"/> Muualle, mihin/kenelle <i>Till den sökande Till kontaktpersonen Till utvecklings servicen Till övriga, vem</i></p>
<p>18 LIITTEET BILAGOR</p>	<p><i>TUTKIMUSLUPAHAKEMUS</i></p>